

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב"שעויה לגדול, יתור רבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

תמצית העיון בתבנית טעמי המקרא בתורה

העיון מגלה, ע"פ הפסוקים שנבדקו בתורה, כי בתוך אוכלוסית הטעמים (בד"כ) של התורה, קיים (בהסתברות סטטיסטית) מתאם בין האופן (איך ולפעמים גם מה) שהתורה שבע"פ דורשת את הכתוב ללמוד ההלכה ובין מופע תבנית הטעמים במקום הדרשה באחד או יותר מהתפקידים של תבנית הטעמים, שאובחנו במקומות שנבדקו. זה לא שולל הימצאות תפקידים נוספים שבע"ה עשויים עוד להתגלות.

תבניות טעמים מסוימות הן בעלות מאפיינים מסוימים של מידות שהתורה נדרשת בהן, הן מבין י"ג מידות המנוסחות ע"י רבי ישמעאל בן רבי יוסי הגלילי והן מבין ל"ב או יותר מידות המנוסחות ע"י רבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי והן מבין אלו שמופיעות בתורה שבע"פ ולא נוסחו ע"י התנאים האלו. אבל תפקידי תבניות הטעמים, שאובחנו, אינם זהים עם המידות שהתורה נדרשת בהן.

עדות מצטברת תומכת בהשערה כי קיים מתאם בין תוכן משניות, ברייתות, דרשות גמרותיות, הלכות רמב"ם ובין תבניות טעמים.

על בסיס השערות בתורה נמצא גם מתאם בפסוקי נ"ך שנבדקו.

בתורה, ע"פ גירסת הכתר הממוחשב, יש 79978 מלים, ו-84367 סימני טעמי המקרא (כולל מקף וגעיה) ובלעדיהם 69606. תבניות טעמי המקרא של התורה, כפי שהתגבשו, מכילות טעם אחד, שנים, שלושה, ארבעה, חמישה ויותר טעמים. ההשערות מבוססות, עד תשרי התשע"ד, על בערך 8.88% מהמספר 69606 ועוד 1.21% בפר' נגעים (פר' תזריע, ויקרא) ועל כ-2500 דוגמאות מקוטלגות ומאות אחדות שעדיין לא קוטלגו. ככל שהמידגם של המופעים של מקראות הנבדקים גדל, כך גדלה ההסתברות לזיהוי תפקידי תבניות הטעמים איך לדרוש את הכתוב ולפעמים גם מה לדרוש כדי ללמוד הלכה. העיון אינו מחפש להציג הסבר מחלט לתפקידי תבניות טעמי המקרא בתורה.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

טפחא – במובן של שנוי או הרחבת משמעות מסוג נשוא הענין בטוח משנוי מועט מאד עד לשנוי רב. למשל ביטוי של רבוי.

1.1 בראשית א

נשוא חלק מטעמי הפסוקים הבאים:

בראשית א,א	בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים	אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:
שמות יתרו כב, בטעם תחתון)	אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָיִם:
דברים ואתחנן ו,ד	שָׁמַע יִשְׂרָאֵל	ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

הפסוקים בתבנית טעמים קרובה, (א) טפחא [מונח] אתנה, (ס) טרחא [שופר הולך] אתנה. נתחיל בדרשת חז"ל ל- **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** המלה שמע היא בלשון יחיד, וחז"ל דרשו רבוי בכל לשון שאתה (הישראל) שומע, העלתה ההשערה כי טעם טפחא = טרחא כאן תפקידו לרמז על רבוי לשונות, ותפקיד אחר פותח טפח להתאפיין ע"י **יִשְׂרָאֵל** – אתנה, למעט עמים אחרים.

בדומה לכך **בְּרֵאשִׁית** – טפחא, רבוי ללא הגבלת מרכא (מאריך). להודיע כי המאמר **בראשית** הוא רבוי מאמרות שנאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן לסידור הבריאה דבר במקומו, ועל רבוי הנבראים שנבראו בבת אחת בהתאמה למאמרות, מלת בראשית מאופיינת ע"י **בְּרָא אֱלֹהִים** – מונח אתנה, אתנה ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ובריאה ע"י א-לקים לבדו. בדומה לכך **אֲנֹכִי** – טפחא (טרחה) בטעם תחתון, במתן תורה כל הדברות נאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן. מלת **אנכי** – טפחא, מאופיינת ע"י **ה' אֱלֹהֶיךָ** – מונח אתנה, אתנה ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ע"י ה' א-לקיך לבדו.

ראיות לקשר בין הפסוקים בראשית א,א ו-שמות יתרו כב,

בבלי ראש השנה לב,א, רב יוסף אמר: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בניני. רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו - ויאמר - (ויאמר) דבראשית תשעה הו' ! - בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב כדכתיב (תהלים לג), **בְּכִכָּר ה' שָׁמַיִם נִעְשָׂו וְזוּהר ח"ב יתרו צג,ב** הני עשר אמירן דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעילא ותתא כללא דכל עשר אמירן דבראשית וגו' עשרת הדברות כוללות כל מצוות התורה של מעלה ומטה וכוללות כל עשר האמירות של בראשית. ב- **בבלי שבת פח,ב**) למד כי כל דיבור נחלק לשבעים לשון, אז יוצא שגם עשר מאמרי בראשית נחלקו לשבעים לשון, וזהו גם ענין קריאת שמע בכל לשון.

תפקידי טפחא = טרחא, המתגלים כאן: א' רבוי; ב' פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו. הרבוי כאן הוא רבוי מאמרות, לשונות.

נשלב המסקנות באחד מפירושי רש"י לבר' א,א תכלית הבריאה האלקית כמו שדרשוהו רבותינו (ב"ר א,1):
בשביל התורה שנקראת ראשית דְרָכָו (משלי ח,ב), אשר ניתנה כדיבור **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** ו- חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דיקדוקיה ואותיותיה של תורה ממולאים בתרשיש כימא רבא (דושלמי שקלים פ"ו)
ובשביל ישראל שנקראו ראשית תְּבוּאָתָה (ימיה ב,ג), הקוראים **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** לחזור ולהודיע יחידות הבורא ואחדות הבריאה בו.

מקראות נוספים בעלי אותה תבנית טעמים וקשר למעשה בראשית

בראשית א,א בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים - טפחא מונח אתנה **אֵת הַשָּׁמַיִם** - מרכא טפחא **וְאֵת הָאָרֶץ:** - מרכא סלוק
שמות משפטים כב,כז אֱלֹהִים לֹא הִקְלָל - טפחא מונח אתנה **וְנִשְׂאָ בַעֲמֹךָ** - מרכא טפחא **לֹא תֵאָדָר:** - מרכא סלוק
דברים וז' אֲנִי ה' אֱלֹהֵיךָ - טפחא מונח אתנה **וְאֵין עִמּוֹ** - מרכא טפחא **אֵל נֶכְרִ:** - מרכא סלוק

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהעניין על העניין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהעניין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור. מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלסא – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים אחרים בתושבע"פ.

הסבר אחד למקבילת תבנית הטעמים נמצא בבלי שבת יא, ו-מכילתא על הפסוק (שמות יתרו יחג) ... מן-בקר עד-ערב: רש"י ... אפשר לומר כן? אלא כל דין שדן דין אמת לאמתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר ויהי ערב וגו' בע"ט"ט ... כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנברא בה':

מקבילת **בְּרֵאשִׁית אֱלֹהִים ה'** – מקור אפשרי למדרש המובא ב-**ספר החינוך מצוה קיז** אמרו זכרונם לברכה בבריאת עולם שיתף מידת רחמים במידת הדין ובראו. **דרשות ר"י אבן שועיב פרשת צו ולשבת הגדול** כמו הבריאה, ה' אלקים שתף מדת הדין במדת רחמים ובראו, **ויקאנטי ויקרא כג** כאשר אמרו בבריאת העולם [ב"ר יב, טו] שיתף מדת הדין במדת רחמים ובראו.

בראשית נח ח, כב: קביעת תקופות לאופק ירושלים

וְעַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ

זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְגֵזֶן וְחֶרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה לֹא יִשְׁכַּחוּ:

עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ - טפחא מונח אתנה

זָרַע - פור – תנהו לעניין אחר, ואם צריך גם לעניינו: כל עוד אפשר מעברים בא"י, רק אם כולם גלו מעברין בחו"ל.

וְקָצִיר - תלישא-גדולה – ששור עיבור ותקופות, מנין מתמיד לימי החמה ולימי הלבנה.

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק ז

בשמנה ועשרים באלול נבראו חמה ולבנה, ומניין שנים וחדשים וימים ולילות וקצים ותקופות ומחזורות ועבורים היו לפני הקב"ה, והיה מעבר את השנה ואח"כ מסרם לאדם הראשון בגן עדן, שנ' זה ספר תולדות אדם, מנין עולין בו תולדות בני אדם, והוא מסר לחנוך ונכנס תוך העבור ועבר את השנה, שנ' עוד כל ימי הארץ **זָרַע וְקָצִיר**, **זרע זו תקופת תשרי, קציר זו תקופת ניסן, קור זו תקופת טבת, חום זו תקופת תמוז**, קיץ בעתו וחורף בעתו, מנין החמה ביום ומנין הלבנה בלילה לא ישבותו, ...

בבלי עבודה זרה ח, א

גמ'. אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא - ח' ימים לפני תקופה, וסימנך: (תהלים קלט) אחר וקדם צרתני וגו'. ת"ר: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, ... בשלמא למ"ד: בתשרי נברא העולם, יומי זוטי חזא, יומי אריכי אכתי לא חזא; אלא למ"ד: בניסן נברא העולם, הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי! [דהוי' זוטי כולי האי לא חזא.

טט – ע"פ בבלי ע"ז ככר בבריאה היה שנוי יומי באורך זמן האור ביום, כאשר הוא מתארך עד תקופת תמוז ומתקצר עד תקופת טבת, כמתאים למיקום ירושלים מצפון לקו המשווה. הסיבה לכך לא מפורשת אבל זה למשל יכול להיות בגלל תנועה תנודתית של השמש וכדור הארץ זה מול זה. ע"פ ספורנו עה"ת אחר המבול הקב"ה הגביל תנועה בלתי טבעית לשמש בגלגל נוטה מקו המשווה הגורם להשתנות הזמנים (אור, עונות). דבר זה יכול להאמר גם לגבי כדור הארץ.

התבנית **וְקָצִיר** - תלישא-גדולה ... **וְחֶרֶף** – תביר, מרמזת על אפשרות לחישוב חשבוני. כאן מובאים בעיקר חישובי זיוות מיצרה בימי תקופה שונים ממילות הקרא **זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְגֵזֶן וְחֶרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה**

התוצאות הבולטות בחישובים שונים בפסוק הן:

- **וְקָר וְחֹם** 360 מעלות מעגל,
- **זָרַע וְקָצִיר ... וְחֹם** מחולק ב- **וְקָר ... וְגֵזֶן וְחֶרֶף** כפול 90 מעלות שווה 81.6253^0 זיוות מיצרה השמש בי"ם בתקופת תמוז בסטיה זעירה מהזיוות מיצרה תמוז מדודה 81.67262^0
- **וְגֵזֶן וְחֶרֶף** מחולק ב- **זָרַע וְקָצִיר** כפול 90 מעלות שווה 66.47^0 נטיית ציר כדור הארץ בסטיה זעירה, נטיית קו המשווה בזווית 23.53^0 לעומת נטיה ממדת השווה 23.4392^0
- **וְקָר \ וְגֵזֶן וְחֶרֶף** כפול 90 מעלות שווה 55.08^0 לעומת הזיוות הנמדדת השווה (קו הרוחב של י"ם ועוד קו הרוחב של חוג הסרטן דרומה מקו המשווה) $31.7666 + 23.4392 = 55.2058^0$. $55.08^0 - 90^0 = 34.92^0$ שהיא קירוב לזיוות מיצרה השמש בי"ם **בתקופת טבת**
- **וְחֹם** מחולק ב- **וְלַיְלָה** כפול 90 מעלות שווה 57.60^0 כמעט זיוות המיצרה בי"ם בתקופת תשרי וניסן. לעומת הזיוות הנמדדת ע"י 90 מעלות פחות קו הרוחב של ירושלים $31.7666^0 - 90^0 = 58.233^0$ זיוות מיצרה השמש בי"ם בתקופת תשרי ניסן.
- **וְחֹם** מחולק ב- **וְחֹם** כפול 90 מעלות שווה $80^0 - 80^0 = 10.00^0$ כנטיית הציר הגיאומטרי מהציר הגיאוצנטרי בשנת 2010. הימצאות זיוות הציר הגיאומטרי בפסוק מרמזת על התכונות החשמליות – האלקטריות של כדור הארץ ועל כל תורת החשמל – האלקטריקה בבריאה.

לפיכך הפסוק גילה את הזוויות הנחוצות לקביעת ימי תקופה באופק ירושלים. כלי המדידה המתואר בעיקרין בבבלי סוכה ב,ב (דופן עשרים אמה ואורך צילה בתקופת תמוז) מאפשר לבית הדין לתכנן עיבורי חדשים ושנים ע"פ החשבון.

הפסוק **בראשית נח ח, כב עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ** וגו' מגלה תכנית כדור הארץ בתורה לקיום מצוות בראש ובראשונה בנקודת היסוד של כדור הארץ, מקום המזבח – אבן השתיה בירושלים, והתנועה הניצפית של השמש כלפי אבן השתיה. כל שאר היקום נמשך אחרי קביעה זאת וכדי לקיימה.

לב העולם כב- 32 מעלות צפונה נמצא בערך בכארבע שישיות מגובה כדור הארץ החל בקוטב הדרומי. בזה דומה האדם לאדמה שלבו בכארבע שישיות מגובהו מן האדמה כעין מאמר חז"ל אדם עולם קטן.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – מוציא פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, מנעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

1.2 בראשית א,א

בראשית א,א: בראשית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בראשית – טפחא בתפקיד פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו **בָּרָא אֱלֹהִים** – מונח אתנה, **בָּרָא** – מונח - רבוי, **אֱלֹהִים** – אתנה – מגביל ומבדיל (**תורת מנחם – כב (תש"ח ב) ש"פ משפטים**), צירוף הטעמים מונח אתנה מלמד כאן כי **בָּרָא אֱלֹהִים** מבטא רבוי הגבלות היינו צמצומים או הסתרות האלקות וכאשר ההסתר מלא אז הבריאה מתגלה. משמע שהבריאה היא גלוי אלקות בהסתרות ואלקות הוא "הדבר" האחד והיחיד שיש, שנאמר בפירוש ב-(**דב' ואת' וד')** **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**: **אנכי ה' אלקיך**, בטעם תחתון **אנכי** – טפחא, ה' – מונח, **אלקיך** – אתנה, **אנכי** – נוטריקון – אנא נפשי כתבית יהבית – מאנכ"י הוי' כל הוית הבריאה – הטב"ע (גי' 86) גימטריה **אֱלֹהִים** (גי' 86) – אתנה, בריאה מוגבלת לעומת א-לקים הבלתי בעל גבול.

בין תפקידי טפחא מצאנו הוראה על רבוי לא מוגבל, על אפיון מהקרא אל הקרא שלפניו בבחינת הנאמר **בבלי ברכות כה, ב**, והכא, בטופח **על מנת להטפית** איכא בינייהו. **בבלי גיטין עד, א**, מברר משמעות הבטוי "על-מנת" האם הוא תנאי או כאומר **מעכשן**. יש מצבים בהם משמעו **מעכשן**. אפשר כי **בראשית** - טפחא, בתפקיד **מעכשן** הדברים הבאים:

- רבוי מאמרות ורבוי דברים נבראים
- במשמעות טופח על-מנת להטפיה מ-**עכשן** כי אין קרא לפניו.
- **בראשית בָּרָא אֱלֹהִים** – טפחא מונח אתנה, הטפחא פותחת טפח ואז הכתוב אחריו מתאר ומאפיין את **בראשית** והמלים **בראשית בָּרָא אֱלֹהִים** הם ענין אחד שהבריאה מאוחדת בא-לקות.
- **בראשית** – טפחא בתפקיד פסקא טעמא מלמד שהבריאה היא שנוי משמעות מהכתוב אחריה, בחסידות מוסבר כי הבריאה מרגישה עצמה מציאות נפרד מא-לקות, אבל מהתפקיד הקודם זה רק כביכול
- **בראשית** – טפחא, בתפקיד התפשטות משמעות אלפניו, אבל היות ואין כתוב לפניו מלמד, שלפני הבריאה היה רק א-לקות

בראשית – טפחא, בתפקיד התפשטות משמעות אלפניו, ואפשר כי מרמז משבע המלים של הפסוק אל הנאמר ב-**בבלי פסחים נד, א** והא תנאי: **שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם**, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. תורה - דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. תשובה - דכתיב (תהלים צ) בטרם הרים ילדו וכתיב (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן - דכתיב (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם - דכתיב (ישעיהו ל) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד ובית המקדש – דכתיב(ירמיהו יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח - דכתיב (תהלים עב) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו.

בראשית א,א – ב: [א] בראשית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְהַיָּם עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְנָהוּ – רביע ... זקא-קטן, כעין מידה ל"ד שהמהרז"ו קורא לה ע"פ ס"ע פ"א יסוד לכל המידות לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. והסתום הוא שבבריאה הצורה שבחומר לא היתה גלויה שעל כך פירש **רש"י וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ** וגו' - **תהו** - לשון 'תמה ושמומן', שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה. **תהו** - 'אשטורדישון' בלעז. **ובהו** - לשון 'ריקות וצדו' (ראה ת"א).

ו-**רבינו בחיי** פירש שבחומר הנברא היתה – מרכא = מאריך (לפני פשטא זקא-קטן) בתפקיד המשכה - הלבשה של ארבע צורות המרומוזות בטעם רביע במלת **[ב] וְהָאָרֶץ** – רביע, ארבע יסודות בצורה שהלביש הבורא בחומר התוהו, וגם בתפקיד נקודה כפי **רבינו בחיי וְהָאָרֶץ** אחרי הבריאה הזאת היתה תהו, כלומר חמר אין בו ממש והיתה בהו שהלביש אותה צורה, והזכיר הכתוב **ארבע יסודות שיש בצורה זו**, והם: **אש ורוח והמים והעפר**, ומלת "הארץ" כוללת **ארבעתם**, והוא כלל העולם השפל, ואף ע"פ שיסוד העפר הוא אחרון הזכירו ראשון ובי יבר, **ועל כן התחיל מן הארץ שהיא הנקודה**, והפילוסופים קראה נקודה לפי שהיא למטה מן הגלגלים נתונה בתוכם כנקודה בתוך העגול, וקראה נקודה, לפי שהיא קבועה וקיימת, אין לה תנועה כלל בכללה רק בחלקיה, כענין שכתוב: (קהלת א, ד) "והארץ לעולם עומדת", והנה היא בהפך מן הגלגל העליון המקיף, כי זה עליון בתכלית הדקות והזכות, וזו תחתון בתכלית העובי והעכירות. ואחר שהתחיל מן הארץ חזר לסדר היסודות בסדר הראוי, והוא: **האש והרוח והמים, הזכיר וְהַיָּם וְהָאָרֶץ**, הוא האש היסודית שהיא חשוכה, והקדימו ל-**רוח** מפני שהאש מקיף על הרוח, והקדים הרוח ל-**מים** כי הרוח מקיף על המים והמים מקיפים על הארץ. ... והודיענו הכתוב בכאן באמרו **וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְנָהוּ**, כי הארץ לבשה צורה, והחשך שהוא האש מקיף למעלה מן המים והעפר מעורבים שקרא לשניהם יחד תהום, גו

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְנָהוּ – רביע מרכא = מאריך כעין המשכה הלבשה לתוך חומר **תהו** צורות טבע **נָהוּ** תכונות טבע בו ברביעיות כמוסבר להלן.

שמות וארא ו,ג: [ג] נֹאֲרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשָׁמִי ה' לֹא נִדְרַעְתִּי לָהֶם: זוהר כרך ב (שמות) פרשת וארא דף כג עמוד ב

נֹאֲרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשָׁמִי ה' לֹא נִדְרַעְתִּי לָהֶם: רבי חזקיה פתח ... דהא כד אתברי אדם מעפרא דמקדשא דלתתא אתתקן וארבע סטרי דעלמא אתחברו בההוא אתר דאקרי בי מקדשא, ואינון ארבע סטרינ דעלמא אתחברו בארבע סטרינ דאינון יסודין דעלמא תתאה א"ש ורו"ח ומי"ם ועפ"ר, ואתחברו ארבע סטרינ אלין בד' סטרי (נ"א יסודין) דעלמא ואתקין מנייהו קודשא בריך הוא חד גופא בתקונא עלאה, והאי גופא אתחבר מתרינ עלמינ מעלמא דא תתאה ומעלמא דלעילא, אר"ש ת"ח ד' קדמאי אינון רזא דמהימנותא, ואינון אבהן דכלהו עלמינ, ורזא דרתיכא עלאה קדישא ואינון ד' יסודין א"ש רו"ח ומי"ם ועפ"ר אלין אינון רזא עלאה וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: **אתנה**, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

נֶאֱרָא – רביעי, לבריאת האדם מעפר המקדש בארץ, ארבעה צדדי עולם התחברו במקום זה, ואלו נושאים ארבע יסודות עולם (צפון א"ש (מזרח) ר"ח (דרום) ומי"ם (מערב) ועפ"ר והתקין הקב"ה מהם גוף מתוקן משני עולמות עליון ותחתון, וארבעה הראשונים הם רזי האמונה והם אבות כל העולמות, ורו המרכבה העליונה הקדושה וגו' טט - ובהמשך הזוהר מלמד כיצד ארבעה היסודות מרכיבים את כל הבריאה באופנים שונים. בעקבות הפרסום בשנת התשע"א העיר הקורא שראשי תיבות שמו אל' שי' ה"ו, גלוי רמזי טעם רביעי בפסוקים אלו (בר' א,ב ושמות ואר' ו,ב), הוא גלוי יסודי בתורה

והו גם הבסיס להא דיש ד אותיות בשם י-ק-ו-ק, ובעולם החומר ארבע כוחות (כבידה, חזק, חלש, אלקטרומגנטי) וארבע יסודות (קוורקים: גלואונים, פוטונים, בוסונים וגרביטונים) וארבע מרכיבים ב-DNA (adenine, C, T, A, G): thymine, cytosine, guanine) וארבע מרכיבים בדם הוא הנפש (כדוריות לבנות, כדוריות אדומות, טרומבוציטים, פלאסמה) וכו'

וגם ש-ד-י: ש"י עולמות הבנויים מ-ד יסודות המהוים אותם לכך ד במרכו ה-ש"י – ש-ד-י.
וגם א-ל ש-ד-י: שאל (כמו ביקש) באמצעות ד (היסודות) ברא את י (הספירות). וכן הוא באותה משמעות: א (הוא אלופו של עולם) לש (במובן צר צורה לחומר) באמצעות ד את י, וכנ"ל.
וגם א-ל ש-ד-י: יש במובנו א-ל שד (במובן סד, כיסה בסיד, הסתיר) את י, שעולם הוא נברא ב-ה ועולם הבא נברא ב-י ונסתר מעינינו.
וגם א-ל ש-ד-י: יש במשמעו א (אלופו של עולם) לשד (כמו לשד השמן, הינו תמצית הטוב שבדבר) י (הינו עולמות העליונים ועשר ספירות וממילא כל ההווה והשתלשלותה).

בראשית א,ז: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהִי-כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, הוספת משהו מענין הרקיע על הרקיע. כגון שני רקיעים, וילון, רקיע שמיני בבלי חגיגה יבב, אמר רבי יהודה: שני רקיעים הן, שנאמר: (דברים י"ד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים. ריש לקיש אמר: שבעה, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. וילון – אינו משמש כלום, אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית, בבלי חגיגה יבב, ואמר רב אחא בר יעקב: עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות, דכתיב (חזקאל א,כב) ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא.

הַמַּיִם אֲשֶׁר – פשטא פשטא, בתפקיד מידיות, בבת אחת, שני דברים שונים גורמים אחד הרב נחמן רוזנטל הי"ד בשם רב נתן ספר ליקוטי הלכות (רבי נחמן מברסלב) על הפסוק **בראשית א,ז, וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ אפשר שע"פ הטעמים שבפסוק זה יש ללמוד שכמו שהרקיע נהיה במאמרו בבת אחת, כך בכל שאר המאמרות נהיה בבת אחת.**

התורה והמצוה (וכבר בארנו כי במאמר הא' יצאו היסודות מעורבים ויסוד המים היה מעורב עם יסוד האויר, כמ"ש ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים, ועי"כ היו המים מתפשטים בגובה ... וכן ביום השני שנעשה הרקיע היה פעולתו להוציא האויר המרחף ביסוד המים ולעשותם מים פשוטים, וזה היה הכנה לקויית המים כמו שיתבאר, אולם לעשות הרקיע הזה הי' צריך להקדים מאמר יהי אור, שכמו שגם עתה הרקיע הזה מתקיים ע"י אור השמש שמכה על כדור הארץ וניצוצי האור שבים באור חוזר עד הסגריר כנ"ל בהקדמה ד' כן שם בטבע האור הזה שנברא ביום הראשון, רק שהיה כוחו גדול ביתר שאת כי היה אור בוער כאש, ופעל פעולתו בפקודת ה' ביום אחד מה שאור השמש היה צריך לזה שנים רבות וגו' אחד גורם לשניים – מבדיל בין שניים – רקיע מבדיל בין אויר ובין מים וגורם לעיבוי וגשמים או שניים גורמים לאחד – אור בראשית המכה בארץ ושב עד הסגריר (אור בראשית והארץ או הסגריר) גורם לרקיע

רמב"ן (א,ח): אבל יותר נכון לפי פשט הכתובים שנאמר, כי השמים המוזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים, אינם מכלל הגלגלים, ... הזכיריהו בבראשית רבא (ב"ר ד,ב); אמרו: כל רבנין אמרין לה בשם רבי חנניה, רבי פינחס, רבי יעקב ברבי אבון בשם רבי שמואל ברבי נחמן; בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע בתוך המים" (לעיל,ו), גלדה טיפה האמצעית, ונעשו שמים התחתונים ושמי השמים העליונים ... עוד - כי בעבור שירצו החכמים לעלות החומר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים, לא יראו שהשמים, שהם גוף מתנועע בעל חמר וצורה, הם הנבראים מן האין, וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, בתפקיד תנועה, תנועה סיבובית, כעין כריכות פתילי הצצית "והיה לכם לצצית" באותה תבנית טעמים. הרקיע (מהתפשטות חומר מהארץ הנבראת), הגלגלים ותנועות הגלגלים והכוכבים הם מיום שני של הבריאה.

בראשית ד,כה: וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים וְזֶה אַחֵר תַּחַת הַבַּיִת כִּי הָרַגוּ קַיִן: וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ – קדמא מרכא פשטא זקף-קטן, בתפקיד לכתחלה ובפועל, פי' רש"י ע"פ בר' רבה ... אמרו לו (נשות למך): קשטו עצמן תחלה, וגו' לכתחלה אתה מלמדנו לעשות מצות פריה ורביה ולא לדקדק על גזרתו של מקום, גזרת מיתת כל אדם, ושתהיה כליה לאדם, ובפועל אינך מקיים את מה שאתה מלמד לאחרים.

וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן – קדמא מרכא פשטא זקף-קטן מונח זקף-קטן, פעמיים זקף בין שני קיסרים, דבר החוזר וקורה או כעין בנין אב, פי' רש"י ע"פ בר' רבה ... מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד? ללמד, שנתוספה לו תאוה על תאוה, היינו להקים דורות חדשים כנאמר בקהלת שאדם יעסוק בפריה ורביה כל חייו כי לא ידע מי מצאצאיו יתקיים.

קהלת יא,ו: בְּבִקְרָא וְזֶה אֶת-זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֹב אֶל-תַּנְחָה יִהְיֶה כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁל תַּנְחָה אוֹ-זֶה וְאִם-שְׁנֵיהֶם פְּאֻחַד טוֹכִים: רש"י (ו) ובבקר זרע את זרעך וגו' - למדת תורה בילדותך, למוד בזקנותך; היו לך תלמידים בילדותך, יהיו לך תלמידים בזקנותך; נשאת אשה בת בניים בילדותך, שא אשה בת בניים בזקנותך; עשית צדקה בילדותך, עשה בזקנותך (ראה קה"ר יא,י). כי אינך יודע איזה (בנוסחנו: אי זה) יכשר - אם תלמידים ובנים שבילדות יתקיימו לך, או שמא לא יתקיימו אלא שבזקנות. מצינו ברבי עקיבא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת עד אנטיפטרוס, וכולן מתו מפסח ועד עצרת; ובא אצל רבותינו שברדום ושנאה להם (ראה יבמות סב,ב). ולענין הבנים - מצינו באבצן "שלשים בנות שלה החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ" (שו"י,ט), וכולם מתו בחייו; ובזקנותו "הוליד את עובד" (רות ד,כא) ונתקיים לו (ראה ב"ב צא,א).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.3 בראשית א,א (התשע"ג)

בראשית א,א – ג: [א] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

[ב] וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹם וְהַיָּם נַחְשָׁד עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

[ג] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי-אוֹר:

משנה אבות: בעשרה מאמרות נברא העולם וגו'. בבלי ראש השנה לב,א בראשית נמי מאמר הוא כדכתיב (תהלים לג,ב) בְּדָבָר ה'

שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וגו' רש"י בראשית נמי מאמר הוא – ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים – כמאן דכתיב דמי, דבאמירה נמי

איברי ולא בידיים, דכתיב (תהלים לג,ב) בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרִיחַ פִּי כָל-צְבָאָם:

בבלי מגילה כא,ב ורבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו? – ויאמר דבראשית? הני תשעה הוו! –

בראשית נמי מאמר הוא, רש"י בראשית נמי – דמשתעי בשמים ובארץ, דכתיב (תהלים לג,ב) בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרִיחַ פִּי כָל-

צְבָאָם: מאמר הוא – אף הן במאמר נבראו.

הרב ברס (כולל אור משה) – רש"י מתכווין שלא מילת בראשית היא מאמר אלא שהבריאה שנבראה בבראשית הייתה ע"י מאמר (בר' א,א ו-א,ב נברא באמירה) ולא שייך ויאמר כי לא היה אל מי לאמר (ראה מלבי"ם להלן).

בזוהר נאמר מפורש כי בְּרֵאשִׁית הוא מאמר זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף ל עמוד א בְּרֵאשִׁית ב' ראשית (במשמע בתוך ראשית) ראשית מאמר הוא נימא בְּרֵאשִׁית איהו מאמר, אלא עד לא נפיק ואתפשט חיליה (עד שלא יצא והתפשט רבוי כח המעשים) (לעיל ט"ו ע"ב) וכלא סתים ביה (הכל היה סתום –מוסתר בו) בְּרֵאשִׁית איהו ומאמר איהו, כיון דנפיק ואתפשט מניה חילין ראשית אקרי והוא מאמר בלחודוי (כיון שיצא והתפשט רבוי כח המעשים אז הוא נקרא ראשית, נקודת ההתחלה, והוא מאמר לעצמו)

זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לא עמוד ב בְּרֵאשִׁית מאמר קרינן ליה והכי הוא ושיתא יומין נפקין מינה ואתכלילין ביה זוהר - ספרא דצניעותא כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קעח עמוד ב בְּרֵאשִׁית בְּרָא, בְּרֵאשִׁית מאמר, בְּרָא חצי מאמר,

מי הם עשרה המאמרות? מלת ויאמר מופיעה 10 פעם במעשה הבריאה בפרק א. ומלת ויברך שהיא אמירה מופיעה 2 פעמים. לכן יש לברר מי הם עשרה המאמרות בהם נברא העולם.

פסיקתא זוטרות (לקח טוב) בראשית פרשת בראשית פרק א כדתנן בעשרה מאמרות נברא העולם, ואלו הן: בראשית ברא אלהים מאמר אחד, דכתיב בדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג ב), מאמר ב' ויאמר אלהים יהי אור, ג' יהי רקיע, ד' יקוו המים, ה' תדשא הארץ, ו' יהי מאורות, ז' ישרצו המים, ח' תוצא הארץ, ט' נעשה אדם, י' פרו ורבו, ...

הרב ברס: מסכת אבות, חידושי הגר"א בפר"א פ"ג] ואלו הם בראשית, ויאמר אלהים יהי אור, ויאמר אלהים יהי רקיע, ויאמר אלהים יקוו, ויאמר אלהים תדשא, יהי מארת, ישרצו המים, תוצא הארץ, נעשה אדם, הנה נתתי, ופרו ורבו הוא צווי אל ברכה. (טט – פר"א = פרקי דרבי אליעזר, מלמד על עשרה מאמרות אך לא לא מלמד מיהם.)

חילוקי דעות במאמר עשירי לקח טוב י' פרו ורבו,

המאמרות הם: יום אחד (א) [א] בְּרֵאשִׁית (ב) [ג] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר

יום שני (ג) [ו] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ

יום שלישי (ד) פ וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְקוּוּ הַמַּיִם (ה) [יא] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ

יום רביעי (ו) פ [יד] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת

יום חמישי (ז) [כ] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם

יום ששי (ח) פ [כד] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ (ט) [כו] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ

חילוקי דעות במאמר עשירי לקח טוב י' ווע"פ לקח טוב פר' ואתחנן ד"ה אנכי ה' אלהיך והוא כנגד דיבור עשירי לא תחמוד (אשת רעך)

הגר"א י' [כט] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל-עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע

ברכת וקידוש השבת, שנאמרת, אינה מאמר מהעשר [ג] וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, (מסקנה מהזהר על ל"ב פעם שם אלקים במעשה בראשית, ומספר זה שוה למספר המופעים בפרק א' בלבד)

וגם לא הברכה לשרץ המים והעוף [כב] וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם וְהָעוֹף יִרְבַּב בָּאָרֶץ:

לעומת הברכה לאדם הנחשבת ע"פ לקח טוב למאמר י')

הפסוק בתהלים הוא העדות על כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית היא מאמר (א). האם טעמי המקרא בבראשית מלמדים כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית היא מאמר. ה- זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לא עמוד ב מלמד והמלבי"ם מסביר כי מלת ויאמר היא רק אל אחר, והמסקנה מכך כי בלי הימצאות אחר כמו הנבראים ו/או החומר הראשון – אין משמעות למלת ויאמר, וזה תומך בפירושו רש"י לבבלי ר"ה לב,א לומר שמלת בראשית היא במקום ויאמר יהי שמים, כי בלי אחר אין משמעות למאמר כזה.

כדי להבין את הצעת הפתרון נקדים בעיון בתבנית הטעמים של הסיפא של (בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ ... תְהוֹם – אתנה, וְרוּחַ אֱלֹהִים – מונח זקא-קטן מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: – טפחא מרכא סלוק. תבנית טעמים (אתנה או סלוק) מונח זקא-קטן המטעימה מלים כמו וְרוּחַ אֱלֹהִים שהן תיאור, ואחריהן פעולה או מצוה כמו כאן מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם עשויה לרמז ללימוד אלפניה ולאחריה, ו/או ללימוד לאחריה ולהעבירו אלפניה.

עד פסוק (ג,א) לא נכתב מאמר. בפסוק (ג,א) נאמר וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים – המוטעמת בטעמים מרכא טפחא, פעם יחידה מכל המאמרות. אפשר כי וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים – מרכא טפחא, בתפקיד יתור לרבות, בא לרבות על המאמר יְהִי אוֹר שבפסוק (ג,א) עוד מאמר או יותר, ומאמר אחד הוא הכעין מאמר [א] בְּרֵאשִׁית שבאמירתו (רק במובן של לסבר את האוזן) אלקים (המכונה אור אין סוף, ראה הסבר בהמשך) כאילו הסתיר משהו מעצמו (מאורו) וכאילו פינה מקום לחומר הבריאה (ע"פ למשל שער ההקדמות לר' חיים ויטאל). ע"י תבנית הטעמים של הכתוב (ג,א) וְרוּחַ אֱלֹהִים מועבר מאמר יתיר מ-(ג,א) אל (א,א) ללמדנו שהבריאה שנבראה בבראשית הייתה ע"י אבל זה לא מוכיח כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית הוא מאמר.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך משטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

ועוד מאמר לדרוש מתבנית הטעמים של (א,ג) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** – מרכא טפחא אל הסיפא (**בראשית א,ב**) **וַיְרֵא אֱלֹהִים מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם**: והוא המאמר הגורם לריחוף כסא הכבוד כפי רש"י (ב) ... **וַיְרֵא אֱלֹהִים מְרַחֵף** – כסא הכבוד עומד באוויר ומרחף על המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (ראה **חגיגה טו,א**); 'אקובטיר' בלשונינו. ומהסיפא של (א,ב) **וַיְרֵא אֱלֹהִים** – מונח זקף-קטן, והוא תיאור **מְרַחֵף עַל-פְּנֵי הַמַּיִם**: – טפחא מרכא סלוק, והוא פעולה, תבנית הטעמים עשויה לרמז ללימוד אלפניה אל הרישא למלת (**בראשית א,ב**) **וַהֲאָרֶץ** – רביע בעלת מיני צירופים של רביעיות (ראה בהמשך) ללמד שמכסא הכבוד המתואר כבעל ארבעה צדדים יוצאת כעין האצלה, של תכונות של רביעיות ארבע צדדים שמכל צד נמשכות תכונות שונות לבריאה.

ראשי תיבות אחדים בצידי תבניות הטעמים.
[א] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: – ר"ת בב"א אהו"ה, ס"ת תאמ תמתצ = אָמַ"ת תמָצ"ת
[ב] וַהֲאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וְנָהוּ וְחֹשֶׁךְ – ר"ת והתו = תוה"ו, ר"ת התו = תוה"ו, כאליו נאמר בפסוק שלוש פעמים תוה"ו. ע"פ רמב"ן רבוי הצורות שהוטבעו ב- **וְנָהוּ** בחומר הראשוני.

[ב] וַהֲאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וְנָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם – ס"ת זהו וכלימ = צו"ה וימל"ך כפי רש"י על **וַיְרֵא אֱלֹהִים מְרַחֵף עַל-פְּנֵי הַמַּיִם**: – כסא הכבוד עומד באוויר ומרחף על המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, זה ענין צו"ה, ואחרי שיש בראים מתקים וימל"ך – שאין מלך בלא עם.

בראשית א,ד: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וְכִי-טוֹב **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ**:
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר – דרגא תבר טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חל הענין **כִּי-טוֹב** – אתנה, קבוצת הפרטים הוא ירידת האור ובתוך כך שינויים והבדלים בנבראים ע"פ הנאמר **בחסידות מבוראת** (א) מציאות האור נהווה ע"י מאמר (היינו כח א-לקי) "יהי אור" שירד ונשתלשל עד שנעשה ממנו מציאות האור וכן בשאר מאמרות (עיינן תניא שער היחוד והאמונה ס"פ י ואילך).
(ב) ההשתלשלות הביאה שינויים והבדלים באור וחיות האלקי שממנו נבראו כל הנבראים ... והמחיה את הנבראים. ובכולם חל הענין או ההלכה **כִּי-טוֹב** – אתנה, מגביל לומר כי רק טוב.

אֶת-הָאֹר – ג' בתורה
אֱלֹהִים – תביר, מחלק ואו ממעט ... **כִּי-טוֹב** – אתנה – מגביל, אפשר שאחד מהם מרמז לפי רש"י – ראה שאינו ראוי להשתמש בו לרשעים, גנוז בתורה לצדיקים. **אֶת-הָאֹר** – טפחא – האור כולו טוב, מלת **אֶת** מרבה על **הָאֹר**, אפשר שהאור מכיל אורות, וכולם טובים

בראשית א,ד – ה: [ד] וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וְכִי-טוֹב וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:
[ה] וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: פ
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ – צמצם את האור למידת יום ראה **ירושלמי ברכות פ"ח ה"ו**
בראשית א,ג, התורה והמצוה – מלבי"ם (אוצר החכמה)

ויהי אור אמר במדרש אור שכבר היה, והוא מובן כמ"ש שהאור הזה לא נברא יש מאין רק הוא אור הקדמון שממנו נאצל האור הזה רק שנתלבש ונתעטף עד שיהיה אור מוחש נתפס במקום כפי הראוי לעולם הגשמי ועל זה לא אמר ויהי כן כמ"ש ככל מעשה בראשית כי לא התהווה דבר חדש רק שהוא במקום הזה האור בעצמו שכבר היה.
וַיִּקְרָא – קדמא, מרמז על קדימות האור, דהיינו האור הכתוב בפסוק ג שקדם כדברי המלבי"ם.

רש"י (ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וְכִי-טוֹב וַיִּבְרָא – אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב,א): ראה שאין פְּדִי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים. ולפי פשוטו כך פרשהו: **ראהו כי טוב**, ואין נאה לאור ולחשך שיהו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ראה ב"ר ג,ז).

[ה] וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם – קדמא מהפך פסק זקף-קטן, נתחיל מתבנית מהפך פשטא זקף-קטן ללא פסק. יש כאן שני לימודים אחד כפשוטו ואחד היוצא מפשוטו.
(א) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם** – קדמא מהפך פשטא, בתפקיד כעין כתוב שחבירו שלפניו מלמד עליו, היינו מיבא אפיון כלשהו מהכתוב שלפניו. לפי **בבלי פסחים ב א** הקב"ה קרא למאיר ובא קרא יום. הגמרא דוחה הסבר זה ומביאה פירוש אחר קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה על אמצותא דיממא. **רש"י** האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום, אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו ופקדיה על מצוותא דיממא (היינו) צווהו לשמש ביום ולחשך צוה לשמש בלילה. קרא (היינו) כמלך שקרא לעבדו שיבוא לפניו (ולא קריאת שם) (א-לקים קרא לבריאה המאירה והפקידה לשמש ביום בהבדלה מן החושך שתפקידו בלילה. קבע לאור לשמש בתחום (זמן) יום).

(ב) אפשר כי הלימוד היוצא מפשוטו הוא כפירוש **רש"י בפסוק י"ד להבדיל בין היום ובין הלילה** – משיגנו האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית שמשו **האור והחשך הראשונים** זה ביום וזה בלילה.

הקריאה – היינו המנוי היו לאור והחשך הראשונים ומנוי זה עבר לאור וחשך הבאים מפעילות המאורות.
[ה] וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם – קדמא מהפך פסק, **לְאֹר יוֹם** – פשטא זקף-קטן

טט – משמעות אפשרית לפסק – ע"פ **המלבי"ם** ד"ה "ובאה התשובה (טט) – של רשב"ג **ג'ר פ"ג**), מלמד שנתעטף הקב"ה כשלמה, ותבין ע"פ המבואר כי האור המוחלט והעצם הנשגב ית' נקרא בכתבי הקודש בשם **אור**, באורך **נראה אור**, **ה' אורי**, והיה **אור ישראל** **לאש** וכדומה ונקרא בדברי המקובלים **אור קדמון אור צח אור מצחצח**, ו**גבוה מעל גבוה יאמרו אור אין סוף**, וכ"ו (טט) – ובסוף הסעיף נאמר) **[ג] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר**, שצוה שישתלשל **האור העליון** ויתעטף במסך עד שיתגשם להיות **אור מוחש**, ולפ"ז לא היה בריאה יש מאין רק יש מיש אור מוחש מן האור השכלי, שנקרא גם כן אור ויתחס אליו.

אפשר כי מפירוש התוה"מ המשמע היא שנברא חומר יש מאין, ולתוך חומר זה השתלשל אור העליון וכאשר החומר מאיר זה תוצאה של גישום של האור העליון אחרי אין סוף תמורות. אפשר כי משמעות הפסק – הבדלה בין אלקים הנקרא אור ובין אור המוחש. **בפסוק ג** מלת **אֱלֹהִים** בטפחא שהוא טעם עוצר ולכן ואינה מחוברת למלה שאחריה וגם מלת **יְהִי** נמצאת בינה ומלת **אֹר**. **בפסוק ה'** תבת **אֱלֹהִים** – מהפך שהוא טעם מחבר אל מלת **לְאֹר** שאחריה לכן טעם הפסק מדגיש ההבדל ביניהן (שם אחד – אור, המייצג שני רעיונות שונים).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ר"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קבץ שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 בראשית א,א

בראשית א,א: יום שני

יְיָאֱמַר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

שיחת השבוע 1347 'י מרחשון התשע"ג פר' לך-לך צ' לבנון ע"פ **תורת מנחם לה ע' 184** ... ידועה תורת הבעש"ט על הפסוק (**תהלים קיט,פט**) **לְעֹלָם ה' יְבָרֵךְ וַיְבָרֵךְ בְּשָׁמַיִם**, שהדיבור האלקי (**בר א,א**) **יְהִי רְקִיעַ** ניצב לעולם בתוך השמים ובורא ומקיים אותם. אם הכריאה תיפסק לרגע אחד – תחבטל מציאות השמים.

וב-**תניא** **שער היחוד והאמונה פרק א** ... הנה כתיב (**תהלים קיט,פט**) **לְעֹלָם ה' יְבָרֵךְ וַיְבָרֵךְ בְּשָׁמַיִם**: ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת (**בר א,א**) **יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם** וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב (**ישעיהו מ,ח**) **וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעֹלָם**: ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר (**בר א,א**) **יְהִי רְקִיעַ** כו' **ממש וכן בכל הברואים** שכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו **מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות** שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות ורוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמר' הממחית ומוהות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

ראה (בר א,א) 2.

(**בר א,א**) **יְהִי רְקִיעַ** – מרכא טפחא, כיתור לרבות, ע"פ (**התורה"מ** **וי אמר מ,ב**) פועל ב-עתיד הגמור יבא גם על פעולה נמשכת. הסבר התורה"מ ותפקיד תבנית הטעמים תומכים ב-פי' הבעש"ט ז"ל אשר תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם (בפעולה נמשכת) כדכתיב (**ישעיהו מ,ח**) **וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעֹלָם**: ודבריו חיים וקיימים לעד ... בכל הברואים ... ואפילו בארץ הלזו הגשמית ...

בתוך – מרכא מרבה **המַיִם** – אתנח מגביל, ביחד כעין רבוי הגבלות, היינו שהבורא הגביל שמאמרו לא יסתלק מכל אחד מהברואים.

בראשית א,ז:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ

וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ

וַיְהִי-כֵן:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, מופע ראשון בתורה

אֶת-הַרְקִיעַ – רקיע והרחבה עליו או בלתי ישיר כמו **"וידבר שר המשקים את-פרעה" (בר' מקץ מא,ט)**

ראה בבלי חגיגה בענין שני רקיעים ובענין שבעה או שמונה רקיעים.

אֱלֹהִים – מידת הגבורה והוא ענין של הגבלה, צמצום והעלם. אפשר שמרמוז לתפקיד נוסף של הזרקא שמגביל, מצמצם, מעלים מענין התוכן של טעם הסגול. ע"פ **שער היחוד והאמונה לאדמ"ר הזקן פרק א**, כל רקיע מן המוזכרים ב-**בבלי חגיגה יב,ב** הוא בעל תפקיד מוגבל מתוך כלל ענין הרקיע. אפשר להסתכל על טעם הסגול מלמטה למעלה ולומר שעל הענין המסומן בשני אריחים מוסף משהו מאותו ענין אבל מוקטן ממנו. אפשר להסתכל על טעם הסגול מלמעלה למטה ולומר שלענין המסומן באריח אחד מוסף ענין דומה לו בעל פרט אחד או בעל פריטים אחדים מוגבלים לעומת הענין המקורי.

זרקא – זורק – מטיל – מוסיף – מרבה ברקיע מענין אלקים; נותן ברקיע ענין אלקי מיוחד; יוצא ענין משותף בין המלה בזרקא או במונח והמלה בסגול. בבלי חגיגה מלמד כמעט בכל רקיע על ענינים רוחניים המשפיעים על העולם.

ראה זרקא סגול

ראה (**במדבר שלח טו,לט**) **וַהֲיָה לָכֶם לְצִיצִית** על קשרים בין רקיע וציצית

רש"י תקנו על עומדו והיא עשיתו

אור החיים וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ, מקרא זה לא היה צריך לאומרו אחר שכבר אמר פסוק שלפני זה (**בר א,א**) **יְיָאֱמַר אֱלֹהִים** וגו', בו היה לו לגמור אומרו ויהי כן, ועוד רואני כי לא יוצדק לומר ויהי כן אחר אומרו ויעש אלהים, אלא אחר אמירת ויאמר אלהים ישמיענו כי הוא אמר ותהי:

ונראה לומר כי שלשה מלאכות נעשו ברקיע, האחד היא בריאת היות גולמו במציאות וזה הוא שנברא ביום ראשון במאמר הראשון: **וַהֲבִי שֵׁאמַר** אלו ה' שיעשה רקיע, פירוש שימתח ויעשה וילון, ושיער לו ה' שיעור המיתוח הוא כדי שיספיק להבדיל בין מים למים, והוא האמור בפסוק שלפני זה:

וַהֲגִ' להיות שהשמים כדוריים הם ומשופעים, **הרקיע** ע"י ריקועו מבדיל ומפסיק בין מים עליונים המעולים הזכרים ובין מים התחתונים הנקבים.

בראשית א,ז:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ

וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ

וַיְהִי-כֵן:

וַיַּבְדִּיל – רביע **בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ** - מהפך פשטא מונח זקף-קטן

וּבֵין הַמַּיִם - מונח זקף-קטן

אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ - טפחא מונח אתנח

וַיְהִי-כֵן – סלוק, מגביל שנעשה מה שנאמר ללא שנוי.

• **בֵּין הַמַּיִם** – מהפך פשטא, מוציא מפשטו, **רש"י (בר א,א)** **יְהִי רְקִיעַ** - יתחזק הרקיע. שאע"פ שנבראו שמים ביום ראשון עדיין

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **זרקא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בהצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושב"ע פ.

- לחיים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה באמרו (בר א, 1) **יהי רְקיע וגו'** כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו.
 - הַמַּיִם אֲשֶׁר** - פשטא פשטא, פעם ראשונה בתורה, אפשר שמודיע שההבדלה נעשתה בבת אחת, בעת ובעונה אחת בכל הבריאה. כפ"רש"י (בר א, 1) ... וקרשו בשני מגערת הקב"ה באמרו (בר א, 1) **יהי רְקיע וגו'** כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו. היינו מגיב ועומד מיד, ללא שהות היינו בבת אחת.
 - התורה והמצוה** (ה) וכבר בארנו כי במאמר הא' יצאו היסודות מעורבים ויסוד המים היה מעורב עם יסוד האויר, כמ"ש ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים, ועי"כ היו המים מתפשטים בגובה ... וכן ביום השני שנעשה הרקיע היה פעולתו להוציא האויר המרחף ביסוד המים ולעשותם מים פשוטים, וזה היה הכנה לקיימת המים כמו שיתבאר, אולם לעשות הרקיע הזה ה" צריך להקדים מאמר יהי אויר, שכמו שגם עתה הרקיע הזה מתקיים ע"י אויר השמש שמכה על כדור הארץ וניצוצי האויר שבים באויר חוזר עד הסגריר כנ"ל בהקדמה ד' כן שם בטבע האויר הזה שנברא ביום הראשון, רק שהיה כוחו גדול ביתר שאת כי היה אויר בוער כאש, ופעל פעולתו בפקודת ה' ביום אחד מה שאור השמש היה צריך לזה שנים רבות וגו'
 - אחד גורם לשניים – מבדיל בין שניים – רקיע מבדיל בין אויר ובין מים וגורם לעיבוי וגשמים
 - או שניים גורמים לאחד – אויר בראשית המכה בארץ ושב עד הסגריר (אויר בראשית והארץ או הסגריר) גורם לרקיע ראה **פשטא פשטא**
 - בין המים אשר מפתח לרקיע ויבין הפנים** – מונח זקא-קטן מונח זקא-קטן, פעמיים זקא-קטן בין שני קיסרים, פעם ראשונה בתורה, כעין היקש או בנין אב ו/או דבר החוזר וקורה. אפשר שמלמד שכל מאמר הבורא עשה הבריאה שלו בבת-אחת וכך גם מאז בכל רגע ורגע כל מאמר חוזר ומחדש ומקיים הבריאה ואח"כ מצאתי מאמר הבעש"ט **שיחת השבוע 1347 י' מרחשון התשע"ג פר' לך-לך צ' לבנון ע"פ תורת מנחם לה ע' 184** ... ידועה תורת הבעש"ט על הפסוק (תהלים קיט, ט) **לְעוֹלָם ה' דְּבָרָה נִצָּב בַּשָּׁמַיִם**; שהדיבור האלקי (בר א, 1) **יהי רְקיע** ניצב לעולם בתוך השמים ובורא ומקיים אותם. אם הבריאה תיפסק לרגע אחד – תתבטל מציאות השמים. וב-**תניא שער היחוד והאמונה פרק א** ... הנה כתיב (תהלים קיט, ט) **לְעוֹלָם ה' דְּבָרָה נִצָּב בַּשָּׁמַיִם**; ופ"י הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת (בר א, 1) **יהי רְקיע בְּתוֹךְ הַמַּיִם** וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב (שעיהו מח, ט) **וְדַבְרֵךְ אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם**; ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר (בר א, 1) **יהי רְקיע** כו' ממש **וכן בכל הברואים** שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפ"י ארץ הלזו הגשמית ובהי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית היקש ממאמר (בר א, 1) **יהי רְקיע** לתשעה המאמרות האחרים שבהן נברא העולם שכל אחד מהם ניצב בברואים שנבראו על ידו להחיותם בכל רגע ורגע מחדש (כעין דבר החוזר וקורה).
 - אפשר שגם מלמד ככעין בנין אב שכל מקום בתורה בטעמים
 - זרקא סגול – מרבה מענינו, או מגביל, ממעט (גורע) מענינו
 - פשטא פשטא – בבת אחת
 - פעמיים זקא-קטן – כעין היקש, בנין אב ו/או חוזר וקורה.
 - זקא-קטן – הבורא זוקף – מחיה הבריאה כל רגע ורגע
- הרב נחמן רוזנטל הי"ו בשם **רב נתן ספר ליקוטי הלכות (רבי נחמן מברסלב)** על הפסוק **בראשית א, 1**; **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ** אפשר שע"פ הטעמים שבפסוק זה יש ללמוד שכמו שהרקיע נהיה במאמרו בבת אחת, כך בכל שאר המאמרות נהיה בבת אחת.
- ראה **סלוק ללא טפחא, פעמיים זקא בין שני קיסרים**, מאמר השם (א) כבנין אב נאמר ונברא מיד (ב) דבר חוזר וקורה – בהתמדה חוזר ונאמר ומקיים הבריאה
- בראשית א, ח: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁנִי פ**
- (ח) **יִקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם – רמב"ן (א, ח)**; אבל יתור נכון לפי פשט הכתובים שנאמר, כי השמים המוזכרים בפסוק **הראשון** הם השמים העליונים, אינם מכלל הגלגלים, ... הזכיריהו בכראשית רבא (ב"ר ד, ב); אמרו: כל רבנין אמרין לה בשם רבי חנניה, רבי פינחס, רבי יעקב ברבי אבון בשם רבי שמואל ברבי נחמן; בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע בתוך המים" (לעיל, ו), גלדה טיפה האמצעית, ונעשו שמים התחתונים ושמי השמים העליונים ... עוד – כי בעבור שירצו החכמים לעלות החמר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים, לא יראו שהשמים, שהם גוף מתנועע בעל חמר וצורה, הם הנבראים מן האין,
- וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ** – מונח זרקא סגול, בתפקיד תנועה, תנודה סיבובית, כעין כריכות פתילי הצצית "והיה לכם לצצית" באותה תבנית טעמים. הרקיע (מהתפשטות חומר מהארץ הנבראת), הגלגלים ותנועות הגלגלים והכוכבים הם מיום שני של הבריאה.
- וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ** – זרקא סגול, אפשר כי מרמז לתנועת הבריאה ככעין מסלול מרחבי בסימן זרקא, או במתמטיקה סימן אינסוף, כעין ספרה שמונה מונחת על צידה, לולאה אחת או רבות מקבילות משתלבות ונפרדות וחוזרות ונפגשות, וכמו בתנועת כדור הארץ שמהירות תנועתו משתנה, יש קטעי מסלול במ התנועה מהירה יותר לעומת אחרים במ התנועה איטית, כך בתנועת כל היקום יש חלקים הנעים מהר מן מהאחרים בקטעי זמן מסוים וזה עשוי להיגרם בטבע למשל בגלל הלולאות המקבילות שיוצרות מרכזי גרוויטציה לפרקי זמן ואח"כ זה עשוי להיחלש ולעבור לריכוז אחר.
- מולקולת מים שהוא החומר הראשון מורכבת משני אטומי מימן ואטום חמצן. אפשר כי הם מרומזים בצורת טעם סגול ב- **אֶת-הַרְקִיעַ** המבדיל בין מים למים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור"ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** - מצרף; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפקא** = טרקה - שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפקא** - קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; **דרגא תבר טפקא** - קבוצה עם הלכה לפרטיה; **מרכא תבר טפקא** - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפקא** - קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** - סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, ו; **זקף-קטן** - 2; **זקף-גדול** - 3; **רביע** - 4; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בהצי פסוק - היקף; השלישיה: **קדמא** - סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** - דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחקה; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.5 בראשית א,א (התשע"ה)

בראשית א,א: יום שלישי

נִאמַר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֲשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

ילקוט מעם לועז ע"פ **זוהר חדש דף יב**, וכל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, חוץ מארבעת המינים שהקב"ה בעצמו הוא הממונה עליהם, ולכן נבחרו לברך עליהם בסוכות, כפי שנבאר בפרשת אמור. וגו'
נִאמַר אֱלֹהִים - מונח רביע, אפשר כי תבנית הטעמים מרמזת למלא"ך הנקרא גם אלהי"ם (כמו בני האלהי"ם) מלא"ך ... כל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, מונח רביע - אפשר כי תבנית הטעמים מרמזת לרבוי מעל ארבע כרכבי העשבים והאילנות, מלאך מארבע תחות המלאכים הנמשכים מארבע חיות המרכבה
נִאמַר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא וגו', **תדשא' הארץ' או הארץ' דשא'** סופי תבות א"ן ג' הא-לקי"ם = מלא"ך כמדורש כל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול.

נִאמַר אֱלֹהִים - מונח רביע, אמירה הכוללת לפחות ארבעה ענינים, כהמשך: כח מצמיח, כח צומח, כח צומח ע"י זרע, כח צומח ע"י ענף
נִאמַר אֱלֹהִים - מונח רביע, לפחות ארבעה ענינים, **רבינו בחיי** ואם תשכיל תמצא כי הזכיר הכתוב **הזה חמשה מיני צמת**, והן: (ט) - א) **תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא** (טט - ב) **עֲשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע** (טט - ג) **עֵץ פְּרִי** שטעם העץ כטעם הפרי (רש"י פסוק יא), (טט - ד) **עֵשָׂה פְּרִי** כלומר הפרי עצמו (טט - ה) **אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ**, הרי חמשה.

תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ - מהפך פשטא, מאמר אלקים מהפך פשט טבע הארץ הדוממת ומחדש בה (תדשא - אש דת, חיות רוחנית) כח המצמיח **דברים האזינו לגב**, נִאמַר הו' מסיני פא זנח משעיר למו הופיע מתר פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אשקה אש דת למו: **רש"י** אש שחורה על גב אש לבנה, טט - דת - פירושו תורה, דת למו - אותיות תלמוד
בראשית א,א נִאמַר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא (תדשא בשינוי סדר אותיות אֲשֶׁה) מאמר תד-דת-תורה שא-אש-אור חיות, הכתוב בתורה הוא התכנית, ויוצא אל הפועל בתחילה "את השמים" - שא-אש ומים, ואת הארץ, ומהארץ ע"י מאמרו מאיר ומתלבש כח המצמיח בכח הצומח שב"ואת" - בתולדות, והכוחות הם חיות מאור אין סוף ב"ה

מנחת שי בראשית א,א

תְּדַשָּׂא (טט - גרסת תר טעם מהפך = שופר הפוך). כתב בעל שברי לוחות שעל מלת תְּדַשָּׂא נמסר כן הוא במאריך (טט - טעם מרכא) וכן הוא בספרים מדוייקים ועיין מה שאכתוב במאמר המאריך בסוף הספר בס"ד בתירוץ חקירה ב' דְּשָׂא. (טט - מלת דשא) במקצת ספרים בזקף קטן וכן נראה כי כן דרך לבא **זקף קטן** אחר הפשט (טט - טעם פשטא של מלת הארץ). אך בספרי ספרד ובדפוס קדמון (טט - מלת דשא) הוא **ברביע** (טט - כמו בכתר). וכן נכון כפי נגון הטעמים וכן העיר רד"ק בספר עט סופר: ב-כתר **תְּדַשָּׂא** - מהפך (=שופר הפוך), דְּשָׂא. במקצת ספרים בזקף קטן - הכתר **דְּשָׂא** - רביע.
עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ. וכן (ב,א) **וַעֲנַן עֲשָׂה-פְּרִי** שניהם בדגש הפ"א הראשון (טט - (א,א) פְּרִי) מדין מפסיק (טט - כוונתו לטעם פשטא?) ומדין אתי מרחיק והשני (טט - (ב,א) **וַעֲנַן עֲשָׂה-פְּרִי**) מדין דחיק שהוא במקף. עיין במכלול וספר פתח דברי בכלל אתי מרחיק ועיין עוד מה שאכתוב בכללי בג"ד כפ"ת דסמך ליה"וא בסוף הספר בע"ה:
זָרְעוּ-בוּ. בספרים כ"י ובדפוס קדמון שניהם במקף ובלא מאריך (טט - טעם מרכא במלת זרעו וללא מקף) וכן כתב א"ת:

תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא - מהפך פשטא רביע, תבנית טעמים נדירה, לענ"ד המהלך ההלכתי כאן הוא הודעה על מצוות התלויות בארץ ישראל ומסוגלות **דְּשָׂא** - רביע, לארבעה מיני גידולים לענין תרומות ומעשרות ושמירת שמיטה. הארבעה הם: אחר לקיטה, אחר הנטה, אחר שליש גידול, אחר השרשה.
דְּשָׂא - רביע, אלו ארבעת המינים שהקב"ה בעצמו הוא הממונה עליהם, ולכן נבחרו לברך עליהם בסוכות, גרסה אחרת מלת **דְּשָׂא** - זקף-קטן, בתפקיד של שני כוחות, כח המצמיח לארץ הדוממת, שהתחדש במאמר אלקים, כח הצומח במה שידשא ממנה. כח הצומח הוא בכל אופני הצמיחה, מזרע, משרשים מתפשטים, מענפים שמוציאים שרשי אור, מנטיעות אדם, מברכה, מהרכבה ועוד.

נִאמַר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא או **דְּשָׂא עֲשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ** - תבנית טעמים של רביע רביע זקף-קטן זקף-קטן, או רביע שלוש פעמים זקף בין שני קיסרים, בתפקיד המבטא דבר עצמתי מאד, אפשר כי כאן מורה על הכנסת כח המצמיח וכח הצומח בחומר דומם, כעין נפש בהמית לצומח. הפירוש המשולב יהיה **דְּשָׂא** - רביע ש- וכל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, והמלאכים באים מארבע קבוצות המלאכים שכל קבוצה משויכת לאחד מארבע המלאכים שסביב המרכבה הא-לקית, והם מעבירים את הכח המצמיח מהבורא אל התולדות לעורר בהם כח הצומח שהבורא הכניס בהם בבריאתם, כעין התעוררות דלעילא המעוררת התעוררות דלתתא.

עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ - מונח גרשיים מהפך פשטא **לְמִינוֹ** - זקף-קטן,

עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי - מונח גרשיים מהפך פשטא, טעם מונח מרמז כי התבנית הטעמים הבאה גרשיים מהפך פשטא יש לה שימושים אחדים, התבנית גרשיים מהפך פשטא מרמז על כעין יצא להקל ולא להחמיר. אפשר כי התבנית מרמזת להקלה ברבוי עצים ע"י הרכבה. רש"י ושפתי חכמים פירשו את המשך הפסוק בענין רבוי עצים ע"י נטיעה והרכבה של עצים.

רש"י אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ - הן גרעיני כל פרי שמהן צומח האילן (ו)ק) כשנוטעין אותו.

עיקר שפתי חכמים (ו) ולכן כתיב ב-**עֲשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע**, כי העשב צומח מזרע הנזרע בארץ. ובעץ כתיב **אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ**, כי העץ עצמו יהפך לזרע אם ירכיב או יטע את ענפיו במקום אחר.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור"ל) כי במצוות האמנותי – ההלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב"שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; **מדות דר'** ישמעאל ול"ב **מדות דר'** אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עירייה, שגגה = **שכחה**: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עירייה, שגגה = **שכחה**: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/אח/ח"כ בתושבע"פ.

שפתי חכמים (ק) : למה כתיב באילנות **אֲשֶׁר זָרְעוּ-בָהּ**, וגבי **עֵשֶׂב כתיב מִזְרִיעַ זָרַע** לכן פירש וכו' ר"ל כי עיקר של אילנות צמיחתן מענף של אילן ואחר שמרכיבין או נוטעין אותו, לכן נקט כאן אשר זרעו בו שעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין אינן זריעתו לאפוקי גבי עשבים צומחין רק מן הזרע.

(א) הרכבת ענף ערלה בעץ "זקן" שאינו חייב בערלה, מקל כי פירות ענף הערלה לא צריכים להמתין 3 שנות ערלה.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ערלה פ"א, ה"א (כמעט בסוף ההלכה) סיפקה לזקינה פטור. **פני משה מסכת ערלה פ"א, ה"א** סיפקה. ילדה שסיפקה לזקינה ויונקת ממנה פטור מערלה

(ב) הרכבת אילנות זה בזה, והקלות באיסור זה.

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רע

בתורת כהנים ובירושלמי אמרו שאין מרכיבים לא אילן מאכל על גבי אילן מאכל, ולא אילן סרק על גבי אילן מאכל³³¹, ולא אילן מאכל על גבי אילן סרק³³², שנאמר: את חקתי תשמרו³³³. וכן שנינו: אין מרכיבים פיגם על גבי קידה לבנה, מפני שהוא ירק באילן³³⁴, אף על פי שקידה לבנה אינה עומדת לאכילה³³⁵. וכן כתבו גאונים וראשונים להלכה, שאין מרכיבים אילן מאכל על גבי אילן סרק³³⁶, ולא אילן סרק על גבי אילן מאכל³³⁷. ויש מהראשונים שלא הביאו להלכה שאסור להרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק או אילן סרק על גבי אילן מאכל³³⁸, ויש סוברים בדעתם שמות' לעשות כן³³⁹, לפי ש-**לְמִינֵהּ** לא נאמר במעשה בראשית אלא באילן מאכל: **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהּ**³⁴⁰; או לפי שההרכבה על גבי אילן סרק אינה משנה את הפרי מטבעו כלל, וכל הרכבה שאינה משנה את

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רעא

הפרי אין בה איסור³⁴¹; או לפי שדין כלאי אילן כדין כלאי זרעים, שלדעתם אינם נוהגים אלא בזרעים העומדים למאכל אדם³⁴², והברייתא בתורת כהנים ובירושלמי לא נאמרה אלא לשיטת הלומדים איסור כלאי אילן מ"את חוקתי תשמרו³⁴³, אבל להלכה פסקו כדברי הבבלי שכלאי אילן נלמדים מהיקש הרכבה להרבעה³⁴⁴, ונכללים בלאו של "שדך לא תזרע כלאים"³⁴⁵, ולכן דינם ככלאי זרעים³⁴⁶. ויש סוברים בדעתם שאף אילן מאכל באילן סרק אסור, אבל אינו מן התורה, אלא מדרבנן³⁴⁷.

על שני אילנות מאותו מין, שאחד מהם נותן פירות והאחר אינו נותן פירות, אם יש איסור בהרכבתם זה על גבי זה, ע"י להלן: **המינים**³⁴⁸.

אילן סרק על גבי אילן סרק ממין אחר, יש מהראשונים סוברים שמוותרים בהרכבה³⁴⁹, לפי שבאילני סרק, אפילו מין בשאינו מינו כמין אחד הוא³⁵⁰, מכיון שאינם עושים פרי³⁵¹, והשינוי בין המינים לענין כלאי אילן נקבע על פי פירוטיהם³⁵², מה שאין כן באילן מאכל ואילן סרק שאסורים בהרכבה זה עם זה, לדעתם³⁵³, לפי שהם שני מינים³⁵⁴. ומהאחרונים יש שכתבו בטעם ההיתר של

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רעב

אילני סרק, לפי ש"למינו" לא נאמר בפירוש במעשה בראשית אלא באילני מאכל: **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהּ**³⁵⁵, או לפי שכלאי אילן דינם ככלאי זרעים, שלא נאסרו אלא בזרעים העומדים למאכל אדם, לסוברים כן³⁵⁶, ואילן מאכל שאסור בהרכבה עם אילן סרק, הרי זה מפני שהקפידה התורה על אילן המאכל שלא יתערב בו מין אחר³⁵⁷. ויש שכתבו, לפי שלא נאסרה הרכבה אלא כשמשתנה מחמתה טעם הפרי³⁵⁸, ואף בהרכבת אילן סרק על אילן מאכל משתנה טעם הפרי על ידי ההרכבה, מה שאין כן כששניהם אילני סרק³⁵⁹. ויש מהראשונים סוברים שאף אילני סרק אסורים בהרכבה מין בשאינו מינו³⁶⁰, שבכלל ההיקש של הרכבת האילן להרבעה כל אילן במשמע, בין מאכל ובין סרק³⁶¹, ואף על פי שלא נאמר במעשה בראשית אלא עץ פרי, אף אילני סרק בכלל, שגם הם עושים פרי, שהוא הזרע שלהם, אף על פי שאינו ראוי לאכילה³⁶². ומהאחרונים יש שכתבו שאף לדעת המתירים טוב לזוהר אף בעצי סרק, מפני שלא הכל בקיאים בדבר³⁶³.

(ג) זריעה במרחק של ששה טפחים מעץ גפן.

בבלי עירובין ג,ב

והא איכא רצופים בארבע אמות דלקולא, דתנן: כרם הנטוע על פחות מארבע אמות, רבי שמעון אומר: אינו כרם, וחכמים אומרים: כרם, ורואין **(רמב"ם כלאים ז,ג)** את האמצעיים כאילו אינם! – כרבנן, דאמרי הוי כרם.

רש"י על פחות מארבע אמות – שאין בין שורה לשורה ארבע אמות – אינו כרם, ומותר לזרוע לשם.

ורואין את האמצעיים – הנטועין בתוך ריוח הראוי להיות בין שורה לשורה.

כרבנן – סבירא ליה לרב נחמן. **דאמרי כרם** – הלכך, לא הוזכרו אמות בכלאים לענין רצופים.

רמב"ם כלאים ז,ג, היו שלש שורות אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע הרי אלו כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינם, וכן אם היו שלש שורות ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר הרי זה זרוע בין השורות.

ט – הסבר אחד ע"פ הרב משה קובלסקי, מאורות הדף, אם שורות הכרם נטועות בפחות מארבע אמות בין השורות, הכרם נחשב כחרב, ולכן מותר לזרוע חוץ לכרם ובלבד שירחקו טפחים.

הסבר על רמב"ם ע"י **דוד אמונה הלכות כלאים פרק ז הלכה ג**, שאם שורות הכרם רחוקות ט"ז אמה זו מזו וכן הגפנים רחוקות ט"ז אמה ועוד מקום הגפנים עצמם (שרחבם נאמד בכאמה וחצי) אזי מותר לזרוע במרחק ששה טפחים מהגפן.

אפשר כי קולא זאת בזריעה במרחק של ששה טפחים בלבד מהגפן היא אחת מהקולות המרומזות בקרא **(בר' א,יא) עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהּ**.

וכן אם יש גדר בין הכרם ובין הזריעה אפשר לזרוע בסמוך לגדר.

אֲשֶׁר זָרְעוּ-בָהּ – מרכא טפחא, יתור לרבות, על פריית ורבית עץ מזרעים, גם בדרך ענפים בקרקע והרכבות בעץ אחר. וכן ע"י שרשים מתפשטים, וכן ע"י שרשים מענפים הנקראים שרשי אויר.

על-הָאָרֶץ – אתנה, מגביל מצוות בצמחים לגדול על הארץ, ולהוציא הצומח על מים או מצע המנתק מהארץ (כעין עציץ שאינו נקוב). שני עצים הם עץ פרי עושה פרי: אתרוג – שלאחת הדעות הוא עץ הדעת; וצמח פלפלין.

בבלי סוכה לה,א גמרא. תנו רבנן: **(וי' אמר כגמ) פְּרִי עֵץ הָדָר** – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. – ואימא פלפלין? כדתניא, היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר **(וי' קדי' כגמ) וּנְטַעְתֶּם כָּל-עֵץ מֵאֲלֵל** איני יודע שהוא עץ מאכל? מה תלמוד לומר עץ מאכל – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ-ישראל חסרה כלום.

בבלי יומא פא,ב אבל אוכלין שאין ראויין לאכילה, אמר רבא: כס פלפלי ביומא דכפורי – פטור, כס זנגבילא ביומא דכפורי – פטור. מיתבי: היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר **(ויקרא יט)** וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר עץ מאכל – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר – זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה.

אפשר כי **(א,יא) לְמִינֵהּ** – זקא-קטן, מרמז להתחכמות הארץ (אור החיים) והוציאה שני עצים אשר טעם עצם וטעם פריים שוים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) ל"כ במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דוגמא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואור רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור רבבות, מכל מקום; **דוגמא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **מונח רביעי** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, בצנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

1.6 בראשית א,א (התשע"ו)

בראשית ג,ו: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאֲמָה הִוא לְעֵינַיִם וְנִחְמָד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִשְׁהָ עִמָּה וַיֹּאכַל:

(בראשית ג,ב) וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּי הִוא גְּתָנָה-לִּי מִן-הָעֵץ וַאֲבָל:

[בבלי יומא עד,א] ... גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא. איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כיו ונחצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה - תלמוד לומר **(ויקרא צו ז,ב) כֹּל-חֵלֶב ! - (דוחה הגמרא ואומרת) מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, כיו ספיקא הוא, איצטריך קרא לאתויי ספיקא? - אי משום הא לא איריא? וקסברי **(בבלי יומא עד,ב)** כיו בריה בפני עצמה היא. דאי לא תימא הכי, הא דאמר רב אידי בר אבין: אף **כל** לאתויי כיו. כיו ספיקא הוא, איצטריך קרא לרבווי ספיקא? אלא בריה שאני.**

(ויקרא צו ז,ב) דָּבַר אֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כֹּל-חֵלֶב שֹׁר וְנֶבֶשׂ וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ:

(ויקרא צו ז,ב) בְּי כֹל-אֲבָל חֵלֶב מִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַה' וְנִקְרְתָה הַגִּפְשׁ הָאֲבָלֹת מִעֲמִיָּה:

עורכי תלמוד שוטנשטיין מביאים שקלא וטריא מן המפרשים האם הפסוק **(ויקרא צו ז,ב) כֹּל-חֵלֶב** מלמד על חצי שעור של חלב ושל כל האיסורים.

[בבלי יומא עד,א] (סוגריים חצי עגולים בד"כ פירוש עורכי שוטנשטיין) [המספרים בסוגריים מרובעים מתייחסים להערות עורכי שוטנשטיין] קא אכיל (- דבר אסור הוא אוכל [17] ואיסור תורה יש בו. ואילו) ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא וליכא (- לשון "אכילה" אמרה התורה באיסור אכילה, ובפחות מכשיעור אין כאן אכילה, שאין אכילה פחותה מכזית, ואין זה בכלל האיסור [18]). ... [23] הראשונים הקשו, שכאן משמע, שמקור איסור חצי שיעור לרבי יוחנן הוא מדרשת **(ויקרא צו ז,ב) כֹּל-חֵלֶב**, ואילו לעיל אמרו שטעמו הוא מסברת "חזי לאיצטרופי". ותיריך הריטב"א, שמקור האיסור הוא אכן **(ויקרא צו ז,ב) כֹּל-חֵלֶב**, אלא שלעיל אמרו מה הטעם שאסרה התורה חצי שיעור, משום "חזי לאיצטרופי". וכעין זה תירצו בתוספות כאן (ד"ה כיון), שאילמלא הסברא של "חזי לאיצטרופי" לא היינו דורשים "כל" לחצי שיעור, אבל מכיון **שמסתבר** לומר כן דורשים את פסוק לזה.

והר"ן (שבעות כב,א, דף ט,א בדפי הרי"ף) תירץ, שמהפסוק **(ויקרא צו ז,ב) כֹּל-חֵלֶב** אפשר ללמוד איסור רק בחצי שיעור של חלב, ומנין לנו ללמוד לכל האיסורים, אלא **שמסתבר** לרבי יוחנן שטעם האיסור בחצי שיעור חלב הוא משום "חזי לאיצטרופי", ו**ומילא** הוא הדין לכל האיסורים שיש בהם סברא זו של "חזי לאיצטרופי".

ועיין תוספות ישנים שעיקר טעמו של רבי יוחנן הוא מ-**כֹּל-חֵלֶב**, ועיין רש"י לעיל עג,ב ד"ה תצי שיעור, ועיין שפת אמת ומרומי שדה. והאחרונים האריכו בענין זה אם יש הבדל בין הלימוד מ-**כֹּל-חֵלֶב** לבין הסברא של "חזי לאיצטרופי", כגון אם יש איסור חצי שיעור באופן שלא "חזי לאיצטרופי" לשיעור שלם (עיין שו"ת רבי עקיבא איגרא, אקנד וש"ת חת"ם סופר ו,סו ועוד הרבה, ועיין קובץ שיעורים בבא בתרא שסז).

מוצע הסבר לאיסור חצי שיעור מן התורה המבוסס על הכתוב ועל תבניות טעמי המקרא שלהם ולא רק כסברות.
[ענג שבת, הרב גוטמאן מתתיהו יחזקאל ע"ה (אוצר החכמה)] (בתרגום מאידיש) סעיף ה. **(בראשית ג,ב) הִוא גְּתָנָה-לִּי מִן-הָעֵץ וַאֲבָל:** אכלתי **נֶאֱכַל** עוד (מדרש) (טט: המדרש הוא **[בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יט סימן יב]** ... א"ר אבא בר כהנא ואכלתי אין כתיב כאן, אלא **נֶאֱכַל**, (טט: היינו) אכלתי **נֶאֱכַל**, אר"ש בן לקיש אדה"ר (אדם הראשון) לא נטרד מגן עדן עד שחירף וגידף, (טט: בהתרתו **נֶאֱכַל**). (המשך **[ענג שבת]**) איתא במדרש תלפיות אדם הראשון אכל מעץ הדעת חצי שיעור. וריש לקיש אמר **[יומא עד,א]** האוכל חצי שיעור פטור. אם כן מדוע אדם הראשון נענש? ונאמר ב-**[ירושלמי (תרומה פ"ה,ה"א)]** ריש לקיש מודה שאם היה בדעתו להשלים (טט - אכילתו) לשיעור, חייב. ועל כך מעיר המדרש, שאדם לא אמר אכלתי (טט: בעבר ולא אוסיף) אלא **נֶאֱכַל**, שחשב שוב לאכול (ע"פ ספר "לחם אשר" (טט: כנראה המקור לרב גוטמאן)) (טט: מסתבר שלא היה לו אפשרות לאכול שוב, לכן לא השלים דעתו).

טט – בהערה [22] של עורכי **[תלמוד שוטנשטיין] [יומא עד,א]**, נאמר - הפשט מלמד על האוכל שיעור שהוא בכרת, ואינו מלמד על שיעור כל שהוא הנקרא חצי שיעור. בהתבססות על ספר **[ענג שבת]** המקור לחצי שיעור מן התורה הוא בספור המעשה על הצווי לאדם הראשון שלא לאכול כלל מעץ הדעת והעבירה של האכילה אפילו של חצי שיעור.
בצווי נאמר **(בראשית ב,ג) וּמֵעֵץ הַדְּעַת טוֹב נָעָה לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:** – האדם נברא כבן 20 שנה, ומיתה בגיל זה היא מיתה בידי שמים. ואף שהיו לו כבר ילדים, גם הם אכלו ונתחייבו באותה מיתה.

(בר' ג,ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב – מונח פזר מונח תרסא,

כִּי טוֹב – מונח תרסא, כעין שני תפקידי תרסא, אחד מהם הוא ענין של חצי שיעור שאדם הראשון אכל מעץ הדעת. הקב"ה צוה לא לאכול כלל מעץ הדעת כדי שהאדם ישאר בלי כל קשר למה שלא מתאים לו. חצי שיעור בין מעט בין הרבה מלכלך את האוכל בגוף ובנפש. ראה הסבר ע"פ תורת החסידות.

תפקיד אפשרי אחר אכילת השיעור בתוך אכילת פרס. דעות אחדות מהו שיעור אכילת פרס. הדעה המינימלית היא של כ-2 דקות בשעון הנהוג בשנת התשע"ד. אפשר כי בפסוק יש רמז לכך, גי' **כִּי** עולה 30. אם נניח כי אלו חלקי שעה בת 1080 חלקים נקבל את שיעור הזמן השווה ל-1.666 דקות, שזה פחות מ-2 דקות. אבל גי' **כִּי טוֹב** עולה 47, אם אלו חלקי שעה של 1080 חלקים, שזה 2.611 דקות. אם זה הזמן התורני אז 2 הדקות שקבעו רבנן הן גדר שלא להגיע לזמן התורני. הדעה המקסימלית לשיעור אכילת פרס היא שיעור הזמן של גמיעת ג' ביצים חמים (ללא זמן הצליה). ראה לענין שיעור יחוד שחישבנו ב-**(בר' תולדת כו,ג)** ממלת **כְּמַעֲט** גי' 139 אם זה חלקים של שעה בת 1080 חלקים אז זה שווה ל-7.722 דקות. זהו בערך הזמן שמביא ב-**[שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' צד]** המתחיל מדעת מהר"ם שיק של 8 – 9 דקות. **[שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' צד]** מביא בשם **[החתם סופר]** ששיעור אכילת פרס ושהיה בבית המנוגע, למ"ד שזה כדי גמיעת ד' ביצים חמים, הוא 9 דקות.

נחלק 7.722 דקות ב-3 ביצים ונכפיל ב-4 ביצים נקבל 10.296 דקות. אפשר לומר כי רבנן גדרו מלמעלה שיהיה פחות ולכן זה 9 דקות לדי' ביצים ו-פחות מ-7.722 דקות לג' ביצים, וכן גדרו מלמעלה ל-2 דקות ולא 2.611 דקות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

טוב – תרסא העשויה לרמוז לגי' המלה העולה 17 – אפשר 12 שעות מתחילת יום ששי בבריאה, ועוד 5 שעות מבריאתם עד שעמד על רגליו. מעתה האדם בעל בחירה להתאוות טוב וקדושה, או להתאוות כמו בהמה לקיומו בלבד ע"י אכילה והקמת צאצאים.
בבלי סנהדרין לחב, ב ... אמר רבי יוחנן בר חנינא: שתיים עשרה שעות היו היום; שעה ראשונה – הוצבר עפרו, שניה – נעשה גולם, שלישי – נמתחו אבריו, רביעי – נזרקה בו נשמה, חמישי – עמד על רגליו, שישי – קרא שמות, שביעי נזדווגה לו חוה, שמיני – עלו למטה שנים וירדו ארבעה, תשיעי – נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירי – סרח, אחת עשרה – נידון, שתיים עשרה – נטרד והלך לו.
טוב – תרסא העשויה לרמוז לגי' המלה העולה 17 והוא שם א-ה-ו-ה
טוב – תרסא העשויה לרמוז לשיעור הזמן שבבואו יצטוו לאכול מעץ הדעת, וזה בכניסת שבת קדש.

כאן נפריד בין סיפור המעשה שאדם הראשון נענש אף-על-פי שאכל חצי שיעור ובין המסקנה התורנית. אפשר לדמות את עץ-הדעת לכווי. אם הכווי בריה מיוחדת או מתברר כי הכווי בהמה, החלב שלו באיסור תמידי. אם מתברר כי הוא חיה האיסור ניתר. וכן עץ הדעת, לשעתו היה כעין בריה מיוחדת או ספק והאכילה ממנו היה איסור בכלשהו. ע"פ המדרש אם אדם הראשון היה מקיים את מצוות הלא תאכל מעץ הדעת עד כניסת השבת, היה מתברר כי האיסור זמני ומעתה פריו מותר.

ותנא האשמה – מונח פזר, כעין שני תפקידי פזר, (א) ילמד לכל התורה בענין חצי שיעור אסור מן התורה. (ב) אזהרה לחצי שיעור מן התורה אף שאינו בעונש.

(בראשית ג, ג) עץ הדעת טוב ורע הוא מבחינתנו מקור לכל איסורים בתורה (הרב סנדר ארלנגר הי"ו) כי הוא כללות החיות של העולם הזה הנקרא עולם העשיה. חצי טוב וחצי רע, שמכחי' חצי הטוב מקבל גם חצי הרע. ומחציו הרע מקבלים ג' קליפות הטמאות לגמרי. כאשר ישראלי עובר על אחת משס"ה לא תעשה הרי הגיד המתאים בדם הנפש החיונית משפיע חיות מהקדושה אל הקליפה הטמאה ויונק מאחת משלש קליפות הטמאות. על עבירה של חצי שיעור של אסור אין עונש אבל יש פגימה בקדושה של הישראלי העברייני ופגימה בקדושה בכלל.

נעזר בתורת האדמו"ר הזקן כדי להבין כיצד **(בראשית ג, ג) עץ הדעת טוב ורע** הוא מבחינתנו מקור לכל איסורים בתורה (הרב סנדר ערלנגר הי"ו). עץ הדעת ע"פ **[תניא ליקוטי אמרים פרק לו]** הוא כללות החיות של עו"הז שהיא קליפת נוגה ... שבעולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' **ממוצעת** בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה ...

שלש קליפות הטמאות ... יניקתן וחיותן מהקדושה עכשיו היא ע"י קליפת נוגה הממוצעת ביניהן ישראלי חייב לא לעבור על אחת משס"ה לא תעשה כדי להפריד שס"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלוש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שס"ה לא תעשה דאורייתא וענפיהן מדרבנן. עשיית עבירה יונקת משלש קליפות הטמאות ומאפשרת להן לינוק חיות לעצמן מהקדושה.

(בראשית ג, ג) עץ הדעת טוב ורע – רביע ... זקא-קטן תבנית טעמים בתפקיד כתוב סתום שלא בא לסתום אלא לפרש, **רע** – זקא-קטן, שתי מדרגות שבקליפות (א) שלש קליפות הטמאות (ב) קליפת נוגה שגם הטוב שבה הוא בבחינת יש, משאין-כן בקדושה שהוא בבחינת ביטול (לא מעורב בו רע), שבעולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכו, **(בראשית ג, ג) עץ** – רביע, ארבע מקורות לרע, (א) קליפת נגה של ההתאוות לדברים המתרים מעבר לנצרך, וע"פ **[שם משמואל פר' וירא שנה תרעה]** יצא הרע של דבר הרשות המתהפך לכאן ולכאן, (ב) – (ד) אלו שלוש הקליפות הטמאות (רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת) מקור כל העבירות החמורות ע"ו, ג"ע, ש"ד. וע"פ **[אור התורה, נביאים וכתובים ג: האדמו"ר הצמח צדק, ע' 84]** מקור כל המחשבות הרעות שהיצר הרע בא מהן.

לארבע הקליפות **(חזקאל א, ד) נארא ונהנה ריח סערה** **בא**ה **מן-הצפון** **ענן גדול ואש מתלקחת** **ונגה לו סביב ומתוכה** **כעין הששגל** **מפוך האש**: **[תיקוני זוהר תקונא תמני סרי [המתחיל בדף לא עמוד ב]]** ... אמר רבי אלעזר אבא ואמאי אסיר לאסתכלא בקשת אמר ליה רבי שמעון ברי בגין אינון **קליפין** דמתלבשין ביה ודאינון ביה דאינון **(חזקאל א, ד) ריח סערה** ... **ענן גדול ואש מתלקחת** **ונגה לו סביב** ודא איהו דחזא יחזקאל עליו השלום דאמר וראו והנה רוח סערה באה מן הצפון דא קו תהו קליפא ירוקא דאגוזא קו ירוק ענן גדול קליפה תניינא חוורא דאגוזא ודא בהו ואש מתלקחת קליפה תליתאה דאגוזא ודא חשך ונוגה לו סביב דא קליפה רביעאה דאגוזא דאיהי אתאחדא במוחא ומתוכם כעין החשמל דא מוחא דאגוזא ודא יאקדונק"י

(בראשית ב, טז) ויצא ה' אלהים על-האדם לאמר מפל עץ-הגן אכל תאכל: (י) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלה ממנו מות תקמות:
לא תאכל ממנו, **לא תאכל** – מרכא טפחא, יתור לרבות על **לא תאכל** – אכילה של כזית (הנקראת אכילה ב-**יומא עד,א**), אכילה של פחות מכזית, **ממנו** – אתנה מגביל, דווקא ממנו, גי' **ממנו** עולה 136 עולה "צום" שלא יאכל כלום.
ביום – תביר, התפקיד לא ממש, לא ממש באותו יום יקרה **מות** **תמות** אלא שמיום זה תרד המיתה לעולם.

(בראשית ב, טז) (יז) היא האזהרה לעץ-הדעת ו-(בראשית ג, ג) מלמד לפזר אזהרה לכל עבירה כדי שבית-דין יוכל לענוש, ודיין הדן דין אמת נמשל ב-[בבלי שבת יא, א]** ו-**[מכילתא]** על הפסוק **(שמות יתרו יח, יד) ... מן-בקר עד-עקרב: [רש"י]** ... אפשר לומר כן? אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר **ויהי ערב** וגו'**

(א) אין עונשים אלא אם מזהירים על שיעור (ב) יש להזהיר גם על חצי שיעור אף שלא עונשים בכל התורה על חצי שיעור. עץ-הדעת היה מצב מיוחד של ענישה לא בגלל שיעור אלא גזרה, והרמז לשעורים וללימוד לשאר איסורים נמצא בספור האכילה ב-**(בראשית ג, ג) ממנו**.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביעי – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.7 בראשית א,א (התשע"ז)

ממאמר שעורה ושיעורין, מצוות התלויות בארץ ושיעורי זריעה

בראשית א,א – יב:

[יא] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים דַּשָּׂא הָאָרֶץ דַּשָּׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

[יב] וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דַּשָּׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

תוספת על המאמר המקורי - הסבר בעזרת תבניות הטעמים בהדרגת הלכה: (א,ב) **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ** - קדמא ואולא, כעין כלל קדמאה, ופרטיו **דַּשָּׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ**, אם **וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** מהווה כלל בתראה אשר ירבה בפרטים כעין אלו הנמנים. טעם הפרט **דַּשָּׂא** – תלשא, מלמד על שיעור שעורה. **דַּשָּׂא** – תלישא-גדולה=תלשא, בתפקיד שיעורין ומחיצין לכתוב לפני-כן (מימין) כולל בפסוק הקודם, ולכתוב אחריו (לשמאל). אפשר כי הכלל הסוגר ירבה מפרט זה שיעורי הרחקות זריעה של **עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ** למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים. ושיעורי זריעה, שתילה, הרכבה של **וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ** למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים, ובהרכבה גם הרכבות אסורות.

עֵשָׂה-פְּרִי – מקף כרב-מצב עץ עשה פרי (א) עץ שאינו מרכב (ב) עץ שאינו מרכב בשאינו מינו (ג) עץ מרכב בשאינו מינו

וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים השייכים לנושא ושעל כל אחד מהם חלה אותה הלכה. אפשר כי מלמד על חלות שיעורי הרחקות זריעה שתילה הרכבה למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים, ובהרכבה גם הרכבות אסורות.

עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים השייכים לנושא ושעל חלק מהם לא חלה הלכה מסוימת.

אפשר שמלמד שרק בארץ-ישראל חלות הלכות התלויות בארץ וביניהם הלכות כלאיים, ולא הלכות כלאיים אינן חלות בחוץ לארץ.

לְמִינֵהוּ - אתנח מגביל, צ"ע. עד כאן תוספת חדשה למאמר.

רש"י (בר א,י) מפרש ע"פ **[בבלי חולין ט,א]**, כי הדשאים למדו מן העצים לגדול כל מין לעצמו. מתחילת הבריאה הדשאים צמחו כל מין לעצמו והתורה מצוה כי הפרדה זאת תשמר ע"י האדם וזהו איסור כלאים שלא לערבב המינים. בטבע הדשאים צומחים ללא שמירת מרחק מסוים. לעומת זאת האדם המגדל צמחים מצווה על אופנים שונים של הפרדה למניעת כלאים ומראית של כלאים.

רש"י פתח פירושו לתורה בכבוד ארץ-ישראל וכבודה מתבטא בפסוקים **(בר א,יא-יב)** בהם מרומזת קדושת ארץ-ישראל לפחות במצווה אחת מהמצוות התלויות בארץ והיא מצוות כלאים. נאמר ב-**[משנה כלים פ"א,מ"ו]** עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות: כדי שהעומר ושתי הלחם מהתבואות והביכורים מהפירות יהיו ראויים להבאה צריך לגדלם כמצוות התורה וראשית לכל זריעתם צריכה להיות ללא כלאיים. ע"פ

[בבלי קידושין לט,א] כלאי הכרם בחו"ל אסורים מרבנן, הרכבת האילן בחו"ל אסורה מהתורה, כלאי זרעים בחו"ל מותרים גם מרבנן לכן יחודה וקדושתה של ארץ-ישראל באיסור כלאי זרעים מדאורייתא בארץ-ישראל בלבד ויחוד וקדושה זאת מאפשרת להביא ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם.

מצוות כלאי צמחים מצווה על שיעור מרחק בין צמחים בגידול חקלאי מסודר בידי אדם. לקביעת שיעור מרחק הקב"ה גילה בפסוקנו **(א,יב)** כי גרגר השעורה הוא כלי המדידה של שיעור ההרחקה.

במאמר נראה כי בפר' חיי שרה מרמז כי שעורה ודגנים אחרים צריכים בהנהגה טובה כ- 4.8 אצבעות בין זרע לזרע (כאשר האצבעות נמדדות בגרגר השעורה), לתת להם מרחב חיות להוציא תנובה אופטימלית, דבר שגם התגלה במחקר חקלאי לאחרונה. בהמשך המאמר נראה פסוקים נוספים מפר' לך-לך ופר' וישלח, המלמדים על קבלת המסורת של שיעורי מרחק בין זרעי צמחים מימינו שונים. מהם נלמד כי זריעת חמשה מינים שונים זה מזה בערוגה של ששה על ששה טפחים (היינו אמה על אמה) צריכה 6 אצבעות בין זרע לזרע לתת לו מרחב חיות להוציא תנובה אופטימלית.

גרגר השעורה ככלי המדידה של שיעור ההרחקה ועוד שיעורין אחרים מתפקידי תלישא-גדולה – תלשא: א' שיעורין וגו', ב' נבחר, ראש וכד'

במקום אחר בעיון העלינו השערה כי הטעמים תלישא-גדולה – תלשא במנהג הספרדי ותלישא-קטנה – תרסא במנהג הספרדי מבטאים בין תפקידיהם קשר למאמר חז"ל **[בבלי סוכה ה,ב]** שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני. המופע הראשון בתורה של תלישא-גדולה – תלשא הוא בפסוק **(בר א,יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דַּשָּׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:**

וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ – קדמא ואולא **דַּשָּׂא** – תלשא, מילת **דַּשָּׂא** מתיחסת לצמח, ושם הטעם למנהג הספרדים תלשא בחילוף סדר אותיות שתלא (גנן, השתל, השתיל) מרמז בצורתו על פרח או צמח. כמו-כן בחילוף סדר אותיות נקבל אשת"ל, אתל"ש. יש בכך רמזים לבחירת גידול או עקירה לפי חפץ הגנן. אחד התפקידים של התלישא-גדולה – תלשא מרמז על "נבחר", "ראש".

לפי שהמלה **(בר א,יב) דַּשָּׂא** נמצאת כמעט בראש פסוק **(בר א,יב)** ומוטעמת בטעם תלישא-גדולה = תלשא, שהוא בעל תכונה ללמד לפי תפקידיו לכתוב לפניו (לימינו) ולכתוב אחריו (לשמאלו). אפשר שמלמד לשיעורים למניעת כלאיים שיוסקו מ-**(בר א,יא)** ומ-**(בר א,יב)**.

לענ"ד מילת **דַּשָּׂא** בטעם תלשא מורה כי אחד מתפקידי טעם תלשא – תלישא-גדולה מורה על היות צמחים (ראה דיון בהמשך) פלים לשיעורי תורה מסוימים לקיום המצוות. וכתב ה- **חזו"א** שיערו הגאונים את שקל הקדש במשקל **השעורה** שמשקלו טבעי ו-**מתקים** בכל דור ... הצמח הזה שקבעו חכמים, הוא הקובע השיעור בכל זמן ובכל מקום כמו שהאגודל קבע שיעור בכל מקום" ¹.

ה-**רמב"ם** מביא הלכה למשה מסיני (הלמ"מ) הקשורה לשעורה אשר אינה מובאת בגמרא, כי מדידת **שקל-כסף** הנאמר בתורה הוא בפרי השעורה, היינו **גרגר שעורה**. בפירושו המשנה בתחילת **קידושין** (חצי גרגר), ובפירושו המשנה ל-**בכורות פרק ח' משנה ז'** כתב הרמב"ם

¹ מידות ושיעורי תורה, הרב פנחס חיים בניש הי"ו, מהדורה התשמ"ז, ע' שצ"ב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כ"י במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב"ש ששניה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.9 בראשית א,א (התשע"ט)

בראשית א,א – ב: [א] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

[ב] וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹם וְהַיָּם וְהַיָּבֵשׁ עַל-פְּנֵי תְהוֹם נְרוֹחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

[רש"י] על (א,א) נְרוֹחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת כסא הכבוד² עומד באוויר ומרחף² על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא² ובמאמרו.

[שפת"ח ק] (א,א) נְרוֹחַ אֱלֹהִים שהוא כסא הכבוד **מְרַחֶפֶת** במאמרו ורוח פיו של הקדוש ברוך הוא:

הסבר על "כסא הכבוד" נערך בעזרת הרב אי"מ איזון הי"ו: כסא הכבוד הוא איחוד של עולם האצילות ועולם הבריאה, כעין כתר ד' עולמם (הבריאה. בשם הרי"צ עולם הבריאה הוא עולם הכסא (עלמא דאתכסאי, עולם מכוסה) שחיות הנבראים היא המציאות שלהם. כסא הכבוד הוא המקור הכולל של המציאות בעולם הבריאה, היצירה והמעשה. הוא מקור השפע הרוחני והחומר היסודי. אפשר כי (בראשית א,א) הוא תיאור פותח של (עולם) הבריאה ולכן פותח באות "ב" לרמז על עולם הבריאה. ברא שניים (א) ברא שיתן – החומר היסודי, שהרמב"ן מכנהו ולימוד וממנו נוצרים כל החומרים האחרים, (ב) סדר ההשתלשלות הרוחני המחיה בהתמדה את החומר.

בראשית א,ג: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר:

הסבר ל-**וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** – (סלוק) מרכא טפחא בראש פסוק, עשוי להיות בתפקיד מידת סמוכים, שהיא כעין פתוח מהמידות (כב) ו/או (כג) מל"ב מידות של רבי אלעזר בריה"ג מידה (כב) מדבר שחבירו מוכיח עליו, מידה (כג) מדבר שהוא מוכיח על חבירו, רמז ללמוד מענין מסוים בחצי פסוק או פסוק (א) אל פסוק (ב) ולפעמים ירמז ללמוד מ-(ב) ל-(א)

כיוון אפשרי ללימוד סמוכים מ-(א,ג) אל (א,א-ב) עד פסוק (א,ג) לא נכתב מאמר. בפסוק (א,א) נאמר **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** – בתבנית טעמים מרכא טפחא, פעם היחידה מכל מאמרות הבריאה. עתה נסביר משמעות אפשרית ללימוד מתבנית זאת בתוכן הזה.

[רש"י] על (א,א) כסא הכבוד² עומד ... במאמרו (של הקב"ה) ועדיין לא נכתב "ויאמר". אפשר כי תבנית הטעמים של (בר' א,א) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** – מרכא טפחא, מרמזת במידת סמוכים (כעין מידות כ"ב וכ"ג מל"ב מידות) לפ' **[רש"י]** על (א,א) כסא הכבוד² עומד ... **במאמרו**.

אלא שהמאמר המרומז (א,א) **בְּרֵאשִׁית** מקורו בעולם האצילות והוא המהווה את עולם הבריאה הוא עולם הכסא.

ההסבר מדוע אין מלת "ויאמר" מקדימה ל"בראשית" מובא ב-**[זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית לא,ב]** **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** למי הוא אומר אינו אומר אלא **לאחרים**, **יְהִי** (לעיל כ"ב) **אוֹר** לעולם הזה, **וַיְהִי אוֹר** לעולם הבא), ו-**[התורה והמצוה – המלבי"ם שאלות ג-ה]** ד"ה "הנה השאלה (של ר"ש בן יהוצדק **"בר' פ"ג**) מהיכן נבראת האורה נכונה מאד, שכבר בארנו שבריאה יש מאין לא היה רק במאמר של בראשית, אבל ביתר המאמרות היה בריאה יש מיש, שלא יתכן מלת **וַיֹּאמֶר** רק אל **אחר** כמ"ש מנמוקי **[הרד"ק]**, וכל בריאה יש מיש אמר ה' אל החומר הנמצא שיפשט צורתו הקודמת וילבש צורה אחרת וגו' "

[המלבי"ם] שלא יתכן מלת **וַיֹּאמֶר** רק לאחרים ... אל **אחר**. טט: אחר יש רק אחרי שנבראו החומר היסודי וסדר ההשתלשלות הרוחנית: עולם הבריאה עולם היצירה ועולם העשיה.

עיון בנושא **(בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ** וכסא הכבוד. בלימוד לאחריו ואלפניו.

תבנית הטעמים של הסיפא של **(א,א) נְרוֹחַ אֱלֹהִים** – היא (אתנה) מונח זקף-קטן, והתוכן הוא תיאור. אחריו נאמר **(א,ב) מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם**: התוכן הוא פעולה, תבנית הטעמים הזאת עשויה לרמז ללימוד לכתוב אחריה ולימוד לכתוב אלפניה.

בלימוד לכתוב אחריה הנתמך גם בתבנית הטעמים של **(בר' א,א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** – מרכא טפחא, המרמזת במידת סמוכים הפעם בכיוון מ-(א,ב) אל (א,א) נקבל שמכסא הכבוד יוצא המאמר הראשון **(בר' א,א) וַיְהִי אוֹר** שממנו התפתחות הנבראים.

עם ידיעה זאת חוזרים ללימוד לכתוב לפניו אל הרישא למלת **(בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ** – רביעי, ולומדים שחומר היסודי נברא לקבל מכסא הכבוד המתואר כבעל ארבעה צדדים רביעיות של תכונות שונות (ראה הסבר במקום אחר ובפר' וארא).

[חסידות מבוארת מועדים עשרת ימי תשובה מאמר שיר המעלות ממעמקים ע' קכט – קל]

אך התירוץ על זה דהנה יש ב' בחינות, סוכ"ע (=סובב כל עלמין) וממכ"ע (=ממלא כל עלמין). והנה בבחינת סוכ"ע אין שום שינוי קודם הבריאה ואחר הבריאה, בכל עולמות עליונים ותחתונים בשוה ...

אמנם השינוי הוא בבחינת ממכ"ע, דהנה בעשרה מאמרות נברא העולם, שנשתלשלו ממאמר **וַיְהִי אוֹר** ויהי כן (ראה פירוש עורך חסידות מבוארת) (טט - הקרא ב-**(בראשית א,א)** הוא **וַיְהִי אוֹר**), **יהי רקיע** ... **ויהי-כן**. והשנוי הוא מצד המקבלים, כי כל עולם משיג לפי שכלו. וגו'

[פירוש עורך חסידות מבוארת]

דהנה בעשרה מאמרות וגו' כללות התחלקות באור ממכ"ע - הן עשרה המאמרות שבהן נברא העולם, שכל מאמר ומאמר הוא סוג חיות אחר, שממנו נברא ומשתלשל סוג אחר של נבראים, ולדוגמא: מציאות האור נתהווה ע"י מאמר (היינו כח א-לקי) **וַיְהִי אוֹר** שירד ונשתלשל עד שנעשה ממנו מציאות האור וכן בשאר מאמרות (עיינן תניא שער היחוד והאמונה ס"פ י' ואילך). (בשאר המאמרות נאמר ויהי-כן - סלוק ללא טפחא לפניו)

הרי שמצינו שינויים והבדלים באור וחיות האלקי שממנו נבראו כל הנבראים.

וכשם שיש שינויים והבדלים במדריגת האור והחיות המהווה ומחיה את הנבראים - כך יש שינויים באופן התגלות האור האלקי הממכ"ע בין שמים לארץ, בין עולם לעולם (וכן בין נברא לנברא)

טט - הסבר העורך שמאמר **(בר' א,א) וַיְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר** ומאמר יהי רקיע ... ויהי-כן ושאר מאמרות מביא סוג חיות מיוחד לאותו ענין והוא בדיוק כפי שהבורא צווה. החיות הזאת נקראת אור ממלא כל עלמין שאין בה הגבלה. אבל ע"י התלבשות בחומר היא מוגבלת לפי תפקיד הנברא שבו מלובשת חיות זאת.

(בר' א,א) וַיְהִי אוֹר – מונח אתנה, מונח מרבה אתנה מגביל, ביחד רבוי הגבלות, כהסבר **[עורך חסידות מבוארת]** מציאות האור

נתהווה ע"י מאמר (היינו כח א-לקי) **וַיְהִי אוֹר** שירד ונשתלשל עד שנעשה ממנו מציאות האור (נשתלשל משמעו הוגבל פעמים רבות)

שני אופני ההסבר הבא נערכו בהתייעצות עם הרב אי"מ איזון הי"ו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תחצית ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט = מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף: תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביעי – 4; מונח רביעי – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כול, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

(בר' א,טו) על-הָאָרֶץ – מקף (בר' א,יז) **עַל-הָאָרֶץ** – מקף בורר במשמעות מלת "הארץ" [תורה שלמה תרעג] (א) שכינתא תתאה, (ב) נשמות צדיקים כדי להוציא לאור כל תעלומה, לפי [מלב"ם] (ג) הארה על הארץ החמרית למען הברואים.
(בר' א,טו) עַל-הָאָרֶץ – אתנה מגביל (בר' א,יז) **עַל-הָאָרֶץ** – סלוק מגביל את עיקר תפקיד המאורות להארה על הארץ החמרית ולא הארץ הרוחנית העליונה, ולא להארה בשאר הברואה. לפי [מלב"ם] לברואים שיבראו ביום חמישי וששי. יש זמן לאור ויש זמן לחושך כי זה טוב לברואים. שימוש באנרגיה המופקת מהם לגידול הצמחים ולרפואת האדם. תכלית הבריאה לעשות בה לאורם מצוות ה' שבתורה ולא לעבוד אותם כאלוהות.

בראשית א,יח: וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַנִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה. זה בעתו וזה בעתו: **וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.** לא כמו שאמר למעלה **(בר' א,יז) לַהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה,** כי אותו עונה על האור וזה עונה על המאורות:
(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה – פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד שני למודים המסומנים בתוך פי' [רמב"ן] והשונים משני הלימודים שהבאנו לעיל ע"פ [ילק"ש ומלב"ם].
[רמב"ן] (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה – ענין הממשלה דבר אחר מבלי האורה שהזכיר (מעבר לתפקיד ההארה), כי יכול מה שאמר תחלה **(בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים,** (למוד א) כי יש להם ממשלה בארץ בשנוייה אשר יולידו בה (בדברים הקיימים), (למוד ב) וממשלה בהוייה (בהתהוות דברים) ובהפסד (בדברים הקיימים שיבלו, יתפרקו) בכל השפלים, כי השמש בממשלתו ביום יצמיח ויוליד ויגדל בכל החמים והיבשים, והירח בממשלתו יפרה במעינות ובימים וכל הלחים והקרים. ועל כן אמר סתם **(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה,** כי ממשלת השפלים להם:

(הרמב"ן מסביר איך רצון ה' פועל דרך מערכות כוכבים על אומות העולם) ויתכן שהממשלה עוד כח אצילות שהם מנהיגי התחתונים, ובכחם ימשול כל מושל, והמזל הצומח ביום ימשול בו, והמזל הצומח בלילה ימשול בה, ... והכל בכח עליון ולרצונו, ולכך אמר **(תה' קמז,ה) גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב-עָם לְתַבְנִיתוֹ אֵין מַסְפָּר:** כי הוא גדול על כולם ורב כח עליהם

[רבינו בחיי] מתחיל מה- [רמב"ן] הנ"ל וממשיך ועל דרך הקבלה (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה ירמוז למנהיגי שני המאורות הגדולים שהם מושלים ביום ובלילה, ובכחם ימשול כל מושל, וכנגדם תמצא בקרבן התמיד שני כבשים בני שנה תמימים, את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ... וזהו שכתוב: (דברים יז, ג) "אשר לא צויתני", כלומר בשמש ובירח אבל צויתני במנהיגים, ... ומכאן יתבאר לך סוד התענית, בשגם הוא קרבן, שנתמעט הבשר והחלבו ודמו של אדם, וע"כ התענית צריך קבלה בזמן **ממשלת שני** המאורות ביחד, וזהו מבעוד יום קודם שתשקע החמה, וזהו מאמר רב חסדא: (תענית יב א) כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית, ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. וכשם שהתענית קרבן כך הדמעה בשעת תפלה קרבן כנגד נסוך המים עם הקרבנות, וכן דרשו רז"ל: (ברכות לב ב) שערי דמעה לא ננעלו,
(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה – פשטא מונח זקא-קטן, פשטא במשמע זמן אחד שבו ע"פ זקא-קטן בתפקיד של שני דברים, ממשלת שני המאורות ביחד, וזהו מבעוד יום קודם שתשקע החמה, הרוצה להתענות יקבל התענית בזמן זה.

(בר' א,יח) וְלַהַבְדִּיל – זקא-קטן בתפקיד שני דברים המבדילים בין זמן מצוות יום ובין זמן מצוות לילה והמסומנים בתוך הפי' הבא.
[אמת ליעקב] (בר' א,יח) ... וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ ...
כתב ראב"ע וז"ל: **(למוד א)** יום התורה משעת צאת השמש עד בואה **(למוד ב)** והלילה מעת ראות הכוכבים וצדקו האומרים על פי שלשה עדים עכ"ל. כלומר, דבעינן שלשה כוכבים כדי שיהיה לילה.
כוונת הראב"ע הוא לפרש דברי הפסוק: **(בר' א,יח) וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ,** ומפרש **(למוד א)** כי השמש הוא הקובע את היום, וזהו יום התורה, **(למוד ב)** והלבנה והכוכבים – וכמוכן שהעיקר הוא הכוכבים – הם שקובעים את הלילה שמספר הכוכבים הם שלשה, והזמן שבינתיים עדיין ישנו אור השמש מפני שיראה אור בעבים בין בבוקר ובין בערב, ...
(בר' א,יח) וּבְלַיְלָה וְלַהַבְדִּיל – זקא-קטן זקא-קטן, פעמיים זקף בין שני קיסרים שעשו לרמוז על אחד מהתפקידים הבאים: כעין דבר שחוזר וקורה, היקש, בנין אב. אפשר להסביר זאת בענין מחזוריות תנועות המאורות למיניהם, ומה שהביא **[תורה תמימה בראשית פרק א (א,ז): וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְשָׁנִים** - [מכאן רמז שמברכין על החמה בתקופתה]⁹ ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב: ויש לומר שגם על כוכבים ומזלות היה צריך לברך על מחזוריותם ברוך עושה מעשה בראשית, כמו בברכת חמה ועל כוכבי שביט, אבל רוב העולם לא בקי בכך, ובעיקר חשוב לנו מחזור החמה.

[רבינו בחיי] מתיחס ב-(א,יח) אל (א,ד) נִבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב הדומה לכתוב ב-(בר' א,יח) **וַנִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** סדור המאורות טובה גדולה לבריות, שהרי העולם השפל הזה הוא מתנהג באור ובחשך, וכתוב: **(איוב ט,ט) עֲשֵׂה-עֵשׂ כְּפִיל וְכִימָה וְסֻדְרֵי מַמְוֵן: כִּימָה צוֹנֶנֶת כְּפִיל חֶם,** ברא זה כנגד זה, זה מצנן את העולם וזה מחמם את העולם ושניהם מגדלים הצמחים ומבשלים הפירות, והוא שכתוב: **(איוב לח,לא) הִתְקַשֵּׁר מַעְדְּנוֹת פִּימָה אֶרְמִשְׁקוֹת כְּפִיל תַּפְסָח:** ומתוך סדר פעולה זו וסדור המאורות, בני אדם רואין ומביינין כח מעשה הש"י, ומשבחיין ומרוממים אותו, והוא שכתוב: **(ישעיה מב,כ) שְׁאוֹר-מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֵאוּ מִי־בְרָא אֱלֹהִי,** וזהו הטובה, שמתוך שיראו פעולה זו יכירו שהם בראים ולא יטעו אחריהם. ועוד אמר **כִּי-טוֹב** על שם הנס הגדול שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות במאורות ע"י יהושע, זהו שכתוב: **(יהושע יב) שָׁמַשׁ גִּבְעוֹן דָּוָם וְיָרָח בְּעַמְק אֶזְרוֹ:** וכתוב: **(שופטים ה,כ) הַכּוֹכָבִים מִמְּסוֹלָתָם וְגו'.**

בראשית א,יט: וַיְהִי-עֶרְב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רִבְעִי: פ (א,יט) יוֹם רִבְעִי – מונח מרבה סלוק מגביל, סה"כ רבוי הגבלות, כאן הגבלת בריאת המאורות ליום רביעי המוכיח על חידוש העולם. כפי' **[רבינו בחיי] (בר' א,יח) ... מוכרת היה להברא המאורות ביום הרביעי אחרי בריאת הצמחים ביום השלישי כדי ללמדנו בזה אמתת חדוש העולם, כי אילו היה מאמר (בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים** **(בר' א,יח) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים** ביום רביעי, היה מתבאר מזה קדמות העולם, כי לא היו האילנות והצמחים בעולם מכח המאמר רק מכח המאורות שנבראו כבר שהם המשפיעים כח בכל היוצא מן הארץ, אבל עתה שהקדים **(בר' א,יח) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים** למאמר **(בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים** זה מופת גמור על חדוש העולם, כי בזמן שלא היו מאורות בעולם לפעול בארץ בתנועתם והולידה ולהצמיחה, גזר הש"י **(בר' א,יח) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים** והוציאה פירותיה במאמר, טרם היות כחות המאורות שהן סבה להם בכח הסבה העליונה יתברך.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוות האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דורא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דורא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"פ – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.13 בראשית א,א (התשפ"ג)

בראשית א,כ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה **וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם:**

(בראשית רבה (וילנא) פרשה ז סימן א) [בר' א,כ] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה **כתיב (תה' פ"ח) אֵינְךָ מְמוּדָה בְּאֵלֵהֶם אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֵׂיךָ:** בנוהג שבעולם ב"ו (בשר ודם) צר צורה ביבשה, אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה במים שנאמר **(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה**.

(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – זקא-קטן בתפקיד שני מאמרות, מונח מרבה אפיון בלפחות אחד משני המאמרות, ו/או עוד למודים בתפקיד זקא-קטן (שני למודים לפחות פעם אחת נוספת). כאן **מאמר אחד** בורא שרץ נפש חיה במים, **מאמר אחד** בורא עוף מעופף מהרקק. **(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה** – זקא-קטן ... זקא-קטן בין שני קיסרים (כאן סלוק ... אתנה) בתפקיד הקש, בנין אב, הקש (א) מבריא **שרץ נפש חיה** צורה במים אל השרץ המעופף, אל השרץ היבשתי כולל האדם. כל הצומח שאינו בעל תנועה, וכל בעלי החיות והתנועה אף-על-פי שרוב חומרם מים צורתם מוצקה. הקש (ב) לקבלת הנפש החיונית בנבראים בעלי נפש חיונית. לפי **[שפת"ח ט]** הבורא צוה למים (חומר) להכין גוף שיקבל את נפש החיונית שיתן בו הקדוש ברוך הוא, מוצע לומר שההקש מלמד שהבורא צוה לרקק להכין גוף שיקבל את נפש החיונית שיתן בו הקדוש ברוך הוא, ובהקש שכך הבורא צוה ליבשה להכין גוף שיקבל את נפש החיונית שיתן בו הקדוש ברוך הוא, לענ"ד הבורא יתברך במאמרו למים מכין גופים ונותן בהם נפש חיונית, ובהקש במאמרו לרקק המרומז בטעם זקא-קטן של מלת **(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים** מכין גופים מהרקק ונותן בהם נפש חיונית, ובהקש במאמרו לארץ **(בר' א,כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ** מכין גופים מהרקק ונותן בהם נפש חיונית,

[רש"י] (בר' א,כ) נֶפֶשׁ חַיָּה – שיש בה" חיות: **[שפת"ח ט]** קשה לרש"י **(בר' א,כ) נֶפֶשׁ חַיָּה** משמע דְּמִים הוציאו נפש החיה, ולקמן כתב **(בר' א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים וגו'**, לכך פירש נפש שיהא בה חיות, כלומר שהמים יכינו את הגוף שיקבל את נפש החיונית שיתן בו הקדוש ברוך הוא, וזה שפירש"י לקמן **(בר' א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה**, נפש שיש בה חיות וק"ל, עוד י"ל דקשה לרש"י והלא חיות אח"כ נבראו מן האדמה, לכך פירש נפש שיהא בה חיות, ומה שהוצרך לפרש כן עוד **(בר' א,כא)**, י"ל לפי שנכתב בה"א הידועה **(התקנא)** משמע שהוא חיה ממש, לכך פירש פעם שנית שאין פירושו כן מדכתב **(בר' א,כא) אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה**, ומה שפירש ג"כ ביום החמישי, לפי שבפירושו נכתב אח"כ **(בר' א,כד) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה** קאי אשרצים: הסבר **[שפת"ח ט]** אינו כלמוד **[מדרש עקיבא בן יוסף]** שביום ה' נבראו מן המים חיות ועופות ודגים ולמוד זה נתמך ב-**[תורה שלמה תרצו]** ... **[מדרש אסתר רבה פ"ז]** יום חמישי בו נבראו עופות ובהמות ... יש לומר דאולי היה ידוע להם דאלו המינים היו יכולים לחיות ביבשה כמו בים ... עיין **[כלים פ"ז מ"ג]** וב-**[חולין קכז]**: ומפני זה התחיל בריאתן בחמישי ונגמרו בששי, ועפ"ז יש לומר הא דמבואר לק' אות תשי"א דבחישי ברא כל מיני שקצים ורמשים בין של ים בין של יבשה ותמוה דהרי שקצים ורמשים של יבשה נבראו ביום ששי ומבואר שם בסדר **[רבה דבראשית]** דביום ששי ברא שאר שקצים ורמשים ...

[מדרש אגדה (בבבא)] (בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה. אינו אומר יוציא, כשם שנאמר בארץ, לפי שתולדות המים נבראו מיום ראשון, וביום חמישי הוציאו: **שרץ נפש חיה**. שהעופות נפשותיהם וגופם נבראו מן המים: **וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ**. לפי שהעופות נבראו מן הרקק לכך פורחים באויר, והדגים נבראו מן המים לכך פורחים במים, לפיכך הדגים באסיפה, והעופות (שחיתן) **בסימן אחד** (קנה או וט), והבהמה נבראת מן הארץ לבדה בשני סימנים: **[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה**. הם הדגים: **עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם**. הוא האויר של עולם, כי רקיע השמים הוא כווילון לפני השמים העליונים: שאל קונטריוס הגמון את ר"י בן זכאי, כתוב אחד אומר **(בר' א,כ) וַיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה** **וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ וגו'**, אלמא ממיא איברי, וכתוב א' אומר **(בר' ג"ט) וַיִּצְרָה הו' אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם**, אלמא מארעא איברי, א"ל מן הרקק נבראו, אמר שמואל קפוטקאה תדע לך שהרי העופות יש להן קשקשים ברגלים כדגים לפיכך הוכשר שחיתת העוף בסימן אחד או רובו של סימן אחד:

(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרַךְ נֶפֶשׁ חַיָּה – זקא-קטן בתפקיד שני מאמרות, מונח מרבה אפיון בלפחות אחד משני המאמרות, ו/או עוד למודים בתפקיד זקא-קטן (שני למודים לפחות פעם אחת נוספת). כאן (למוד א) מרמוז שדגי הים הכשרים אפשר לאכלם באסיפה בלבד. מפסוק "לא תשקצו" נלמד שלא לאכול דגים חיים. (למוד ב) מרמוז והעופות (שחיתן) **בסימן אחד** (קנה או וט). **(בר' א,כ) נֶפֶשׁ חַיָּה** – מונח מרבה אתנה מגביל. בסה"כ רבוי הגבלות לעומת נפש חיה של האדם. **[מדרש אגדה]** שהעופות נפשותיהם וגופם נבראו מן המים: **[רמב"ן]** כי הדגים גופם ונפשם מן המים בדבר האלהים שהביא להם רוח מן היסודות, לא כאדם שהפריד גופו מנפשו, כמו שאמר **(בר' ג"ז) וַיִּצְרָה הו' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאָפִיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה**: ולא הזכיר בשלישי בצומח נפש כלל, כי אין כח הגדול נפש, רק בעלי התנועה בלבד היא: לצומח יש כח הצומח וכח המצמיח מהארץ, לכל בעלי התנועה פרט לאדם יש נפש תנועה בלבד. **(בר' ג"ז) וַיִּפֹּחַ בְּאָפִיו נְשָׁמַת חַיִּים** ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא, ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמז בנפש התנועה **(לעיל א, כ, כד)**, גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים, אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו. וזהו שנאמר **(איוב לב,ח) אֲנֹכִי רִיִּסְתִּיא בְּאָגִישׁ וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְבִינָם**: כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה, ... ודע כי המתחכמים במחקר חלקו באדם. מהם יאמרו (ראב"ח הנשיא, ראב"ע שמות כג כה) כי באדם שלש נפשות, נפש הגדול כצומח, וא אחרי כן נפש הגדול, ובו עוד נפש התנועה שהזכירה הכתוב **(לעיל א כ - כד)** בדגים ובחיה ובכל רומש על הארץ, והשלישית הנפש המשכלת. ומהם יאמרו (שמונה פרקים להרמב"ם פ"א) כי זאת הנפש אשר באדם מפי עליון, בה ימצאו שלש הכחות האלה, ורק היא יחידה. ... אבל אונקלוס אמר והוא באדם לרוח ממללא. נראה שדעתו כדברי האומרים שהם נפשות שונות וזאת הנפש המשכלת אשר נפחה השם באפיו היתה בו לנפש מדברת. וכן נראה לי מדעת רבותינו,

(בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – זקא-קטן בתפקיד שני למודים אחרים ע"פ **[אוצר מדרשים (אייזנשטיין) מדרש עקיבא בן יוסף, רבי עמוד 431]** **[בתי מדרשות חלק ב מדרש ר"ע ...]** את זה המדרש דרש ר' עקיבא בן יוסף ע"ה דורש כתרי אותיות על התגין ועל הזיינין ועל אותיות גדולות גדולות וקטנות. ... (ה') (האות) ה"א (בתורה) יש לה ג' זיינין (=תגים) מלעיל (בגנה) לפי שביום ה' נבראו מן המים חיות

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"י) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מחפץ** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרכא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא** טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעותם חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = ארש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא** ו**אולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

ועופות ודגים, ועוד ה' מזויינת בג' זיינין כנגד מלאכים ושרפים ואופנים.
 נושא המלאכים וגו' עשוי להיות קשור ע"פ [תורה שלמה תרפט] [מסורה גדולה] למלת (בר' א, כ) **יעופף** ב' בתנ"ך (א) הכא (ב) **ישעי**

1, ו) שָׁרְפִים עֹמְדִים | מלעיל לז' עֵשׂ כְּנָפִים עֵשׂ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשָׂתַיִם; וְכַפָּה קָפוּ וְכַפָּה רָגְלוֹ וּבְשָׂתַיִם יְעֹפֵף: **זוהר ח"א יב:** [פירוש הסולם לזוהר - הקדמה מאמר פקודא חמישאה אות רטו] כאן נבוא לפנימיות התורה (זוהר ח"א יב): **יעופף** המים שרץ נפש חיה. במקרא הזה יש שלש מצות, אחת, לעסוק בתורה, אחת, לעסוק בפריה ורביה, ואחת, למול לשמונה ימים ולהעביר משם את הערלה. וצריך לעסוק בתורה ולעמול בה בכל יום, לתקן נפשו ורוחו. [שם אות רטז] דכיון דבר נש וכו': מכיון שהאדם עוסק בתורה, הוא מתתקן בנשמה אחרת קדושה, שכתוב, (בר' א, כ) **שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה**, שפירושו, נפש מחיה היא הקדושה, שהיא (ספירת) המלכות (דאצילות), כי כשהאדם אינו עוסק בתורה, אין לו נפש קדושה, הקדושה שלמעלה אינה שורה עליו, וכשהוא עוסק בתורה, באותו הרחש שדובב בה, וזכה ל- (בר' א, כ) **נֶפֶשׁ חַיָּה** היא, ולהיות כמלאכים הקדושים. (בר' א, כ) **שָׁרְץ** – טפחא בתפקיד שנוי המעביר את נושא החיות הגופנית (רמב"ן בשם ת' אונקלוס שָׁרְץ-תנועה) של כל חי המשרת את האדם אל מטרת בריאת האדם אל הרחש שדובב (מניע) שפתי הלומד בתורה ומשרה עליו **נֶפֶשׁ מ- חַיָּה** מקדושה דמלכות דאצילות.

ועוד בפנימיות התורה ע"פ [זוהר ח"א לד, א; סולם אות תה] (בר' א, כ) **שָׁרְץ חַיָּה** – זקף-קטן בתפקיד שני מיני מים, אמר רבי חייא אמר עלאי (א) רמז למים עליונים (ב) מים תחתונים. מים עליונים היא ספירת הבינה (שהיא בראש קו שמאל ותחתיה מידת גבורה – מדת הדין הרמוזה בשם (בר' א, כ) **וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים**) המולידה **נֶפֶשׁ חַיָּה** של אדם קדמאה כנאמר (בר' ג, ב) **וַיִּתֵּן הָאֱדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה**: אלו נשמות זו"ן (=ספירות חג"ת נהי"מ), (בר' א, כ) **וְעוֹף יְעֹפֵף עַל-הָאָרֶץ** אליו שליחי עלאין דאתחזון לבני נשא בחיזו דבר נש (במראה אדם, כמו שלשה המלאכים שבאו לאברהם), משמע דכתיב **יעופף על-הארץ** בגין דאית אחרונין דלא אתחזון אלא ברוחא ממש לפום סכלתנו דבני נשא, (מפני שיש שליחין עלאין שמתגלים רק בהשגה שכלית רוחנית של בני אדם (צדיקים) שנשמותיהם נולדים ממים תחתונים של זו"ן (= חג"ת נהי"מ). (בר' א, כ) **וְעוֹף יְעֹפֵף עַל-הָאָרֶץ**, על-הארץ – זקף-קטן רמז לשני אופני התגלויות של שליחין עילאים לאדם השוכן על-הארץ (א) כמראה אדם (ב) כמראה בהשגה שכלית רוחנית. על-הארץ – מקף כבורר בין משמע מעל ובין משמע התגלות לאדם. במסקנה מ- [מדרש הגדול] (בר' א, כ) **וְעוֹף** – פשטא בתפקיד אחד יחיד, כל בעל חיים מעופף בעל תכונה של הדר באויר, בארץ, ויש מהם החיים על במים.

בראשית א, כ: **וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה** וְעוֹף יְעֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: **[תורה שלמה תרעת] [ירושלמי תענית כז] [ירושלמי תענית (וילנא) כא, ב]**, **וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים יְשָׁרְצוּ הַיָּם** כחמישי היו מהענין אנשי המשמר על המעוברות שלא יפלו ועל המיניקות שלא ימותו בניהן **וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה**

[תורה תמימה (=ת"ת)] (בר' א, כ) יְשָׁרְצוּ הַיָּם - כתוב אחד אומר **יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעֹפֵף**, אלמא ממים אברו, וכתוב אחד אומר (בר' ב, ט) **וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם**, אלמא מארעא אברו, הא כיצד, מן הרקק נבראו [חולין כ"ז ב']: **[ת"ת נג]** כלומר ממקום שיש בו מים ויבשה. ואפשר לומר דרקק נקראו המים הנקשרים באגמים ובכצות ע"י האדים העולים מהם וחום השמש תלהט עליהם עד שנעשו גס וגוש, והמקום הזה מורכב מעפר וממים, ולכן יש לעופות תכונה מורכבת מבהמה ומדגים, כי בעוד שחיים הם על הארץ כבהמה יראו על רגליהם סימני דגים:

(בר' א, כ) שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה - תניא, אנשי משמר היו מתענין בכל יום, בחמישי היו מתענין על המעוברות שלא תפלנה ועל המיניקות שלא ימותו בניהן, [על שם שנאמר בו] **וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה [ירושלמי תענית פ"ד ה"ג]: [ת"ת נד]** ענין דרשא זו נתבאר לעיל בפסוק ו' אות ל", יעו"ש וצרף לכאן:

(בר' א, ו) וַיִּצְאֵם אֱלֹהִים יְתֵר רְקִיעַ - [ת"ת לז] אנשי משמר ענינם ידוע שהם שומרים משמרת הקודש בבית המקדש ומהם בוררים אנשים מיוחדים שיהיו שלוחי כל ישראל להקרב קרבנות צבור, ונקראים אנשי מעמד על שם שעומדים על הקרבן בשעה שנקרב [וע' לפנינו בפ' פינחס ברי"פ המדיין] והם מתענין ומתפללין על צרכי בני ישראל ושלומם. ומה שאמר מתענין בכל יום, לאו דוקא בכל יום ממש אלא ברוב ימי השבוע, בשני בשלישי ברביעי ובחמישי [ע' תענית כ"ו א'], ובכל ימי השבוע קורין בתורה במעשה בראשית משום דבזכות הקרבנות העולם מתקיים [ע' תענית כ"ז ב']. ומפרש טעמי התעניות, כי בשני היו מתענין על מפרשי ימים שיעברו בשלום, משום דכתיב ב"י יהי רקיע בתוך המים, ופירש"י **בתענית כ"ז ב'** וצריך להזכיר ולרצות על הדבר, עכ"ל. ובשלישי היו מתענין על יוצאי דרכים ע"ש שנאמר בו יקוו המים וגו' ותראה היבשה, כלומר שתהא היבשה ראויה להולכים שלא יפלו בפחתים ולא יזוקו מפני חיות רעות, וברביעי מתענין על התינוקות שלא תעלה אסכרה לתוך פיהם משום דכתיב ב"י והיו למארת וכתוב מארת חסר ווי"ן שענינו לשון מארה וקללה, ואותו יום צריך רחמים ביחוד על מחלת האסכרה משום דאמרו **(שבת ל"ג א')** אסכרה באה על עון לשון הרע, וביום הרביעי ה"י עון הראשון ללה"י בזה שרגנה הלבנה על החמה לפני הקדוש ברוך הוא אי אפשר לשני מלאכים שישמשו בכח אחד, כפי שיבא לפנינו לקמן פסוק ט"ז, ובחמישי היו מתענין על מעוברות שלא תפלנה ועל המיניקות שלא ימותו בניהן, על שם דכתיב ב"י **יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה**:

נאמר ב-**[ספרא תזריע פרשה א] (ו)** אין לי אלא (עוברי אדם) בני תשעה בן שמנה בן שבעה בן ששה בן חמשה מנין תלמוד לומר **(וי' תז' יב)**, **וַיִּלְחֶה זָכָר** כל שתלד או **וַיִּלְחֶה** אין לי אלא הוולד (עובר בעל צורת אדם (חיתוך איברים)), מנין (עוברי אדם שאין להם צורת אדם) המפלת סנדל או שיליא ושפיר מרוקם והיוצא מחותך תלמוד לומר **(וי' תז' יב)**, **כִּי תִרְדֵּעַ וַיִּלְחֶה** כל זרע שתלד. (ז) יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמאה תלמוד לומר **זָכָר** (ט) – טעם סלוק מגביל ללמד) מה זה מיוחד שיש בו מצורת האדם, יצאו אילו שאין בהם צורת האדם.

ע"פ **[ספרא תזריע פרשה א]** העובר של בעלי החיים בהוצרתו הוא כעין מים, עם חלוף הזמן הוא שפיר מרוקם המתעבה וניכר בו ראש וחיתוך גפיים. הוא נדמה לכעין שרץ המים כעין. (בר' א, כ) **יְשָׁרְצוּ הַיָּם שָׁרְץ נֶפֶשׁ חַיָּה**:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורניר) ל"י כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא = מרצא מפשט; מרצא = מרצא; רבוי – דרצא – מצרף: תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרצא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום: דרצא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרצא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרצא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר' – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרצא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: רביע – 4: זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרצא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע.פ.**

1.14 בראשית א,א (התשפ"ד) (המשך להתשפ"ג)

בראשית א,כ: פ נִאמַר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רִקיעַ הַשָּׁמַיִם:
[מדרש הגדול] (בר' א,כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה. בחמישי השריץ מן המים כל מין דגים. וכל חיות שבים גדולים וקטנים טמאין וטהורין, וכל מין עופות טמאים וטהורים. וכל מין חגבים טמאים וטהורים. וכל חיות שבים גדלים בים, ועוף שנברא מרקק המים פורח באויר, שנאמר (בר' א,כ) **וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ.** בוא וראה כמה גדולים מדותיו שלהקב"ה. בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ועל גבי הטבלא. שמה הוא יכול לצור צורה בתוך המים. אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך המים. שנאמר (בר' א,כ) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם.** בשר ודם בונה פלטין ומשרה דיורין בדיוטאות העליונות והתחתונות, שמה הוא יכול להשרות דיורין באוירה שלפלטין, אבל הקדוש ברוך הוא משרה דיורין באויר, שנאמר (בר' א,כ) **וְעוֹף יַעֲרֹף.**
(בר' א,כ) וְעוֹף – פשטא בתפקיד אחד יחיד, מכל בעלי החיים, כל בעל חיים מעופף הוא יחיד של דר באויר, בארץ, ויש מהם הטובלים במים. טעם פשטא בתפקיד יחיד כמו (שמ' ית' כב) **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** פשטא בטעם עליון בתפקיד אחד, יחיד
[מדרש הגדול] ... ועוף שנברא מרקק המים פורח באויר, שנאמר (בר' א,כ) **וְעוֹף יַעֲרֹף עַל-הָאָרֶץ** – פשטא מונח זקף-קטן, זקף קטן בתפקיד שני יסודות עפר (ארץ) ומים המהווים את הרקק המרומז בטעם **וְעוֹף** פשטא בתפקיד חומר אחד.
טעם **וְעוֹף** מונח עשוי לרמז ועוד דרשות בתפקיד טעם זקף-קטן הבאנו לעיל מדרש על מלאכים

בשלב זה ב-[מדרש הגדול] נשלב את הרישא של (בר' א,כא) **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים**
(גם ב- [בבלי חולין קכז,ב]) תנו רבנן (וי' שמ' יא,כט) **הַצֵּב, זה הַצֵּב. לַמִּינָהוּ,** להביא את הערוד וכן הנפילים (העשויות להיות חיות ענק כמו בני אדם הנפילים) וסלמנדרא. וכשהיה ר' עקיבה מגיע לפיסוק הזה היה אומר (תה' קד,כד) **מִהֲרַבּוּ מַעֲשֵׂיהָ ה' בְּלִמְךָ מִיָּד עֲשִׂיתִי מְלָאָה הָאָרֶץ קַנְיָנָה:** יש לך בריות גדילות בים, ויש לך בריות גדילות ביבשה. שבים אלמלי עולות ליבשה מיד מיתות, ושבישוב אלמלי יורדות לים מיד מיתות. יש לך בריות גדילות באור (טט: לפי ההמשך הכוונה לאש) ויש לך בריות גדילות באויר. שבאור אלמלי עולות לאויר מיד מיתות, ושבאויר אלמלי יורדות לאור מיד מיתות. לכן נאמר (תה' קד,כד) **מִהֲרַבּוּ מַעֲשֵׂיהָ ה'.**
יש להעיר על **[מדרש הגדול]** ועל **[בבלי חולין שם]** שיש בריות שחיות במים וגם ביבשה והצב והתנין הם מהדו-חיים האלה.
(תה' קד,כד) מִהֲרַבּוּ – כעין מונח (בכ"א ספרים אלא שהוא) עליון בתפקיד רבוי למודים בתבנית הטעמים הבאה. (למוד א) **מַעֲשֵׂיהָ –** כעין קדמא (בכ"א ספרים) בתפקיד רמז למעשי בראשית, (למוד ב) כעין כלל בריות בעלי חיים ובפרטיהם לפי רבי עקיבה נמצא בקריאה ללא פסק ה' – רביע מרמז לארבע מרחבי גידול ים, יבשה, אור, אויר (מקביל לארמ"ע – אש, רוח, מים, עפר) בקריאה עם פסק א' ה' – פסק בין מעשי ה' ובין שם הו"ה שהכל נברא באמצעותו שאין שום דמיון בין מעשי ה' ובין הבורא ית"ש.

ויקרא שמיני יא,כט: וְהָיָה לְכֶם הַטֶּמֶא בַּשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל-הָאָרֶץ הַחַלְדִּי וְהַעֲכָרִי וְהַצֵּב לַמִּינָהוּ:
(וי' שמ' יא,כט) וְהַצֵּב לַמִּינָהוּ – מרצא מרבה סלוק מגביל. מרצא מרבה משהו שהוא מעבר לגלמוד מהמלה **לַמִּינָהוּ** המרבה את הערוד וכן הנפילים וסלמנדרא. **וְהַצֵּב –** מרצא, אפשר שזה מרמז ע"פ **"רד"צ הופמן ויקרא פרק יא** להתנפחות (כגון כסויו הנפוח שריון ו/או בטן צבה). ע"פ **(ר' חיים פלטיאל)** כסוי שאינו נשבר. **לַמִּינָהוּ –** סלוק מגביל, (א) אפשר ע"פ **[קרובן אהרן, ספרא שמיני פרשה ה, סוף פרק ו, אות ז]** רבוי מינים בכל אחד מהשמות שבמקרא וכולם נבראו בארבע יסודות. (ב) אפשר הסבר הלכתי להגבלת טומאת שרץ כשהוא בביצה. הצב הוא משמונה השרצים שלהם טומאת שרץ. **[ר' עובדיה מברטנורא משנה חולין פ"ט, מ"ו] ביצת השרץ –** יש בשמונה שרצים שמטילים ביצים, כגון **הַצֵּב** והלטאה והחומט: **המרוקמת –** שנוצר בה אפרוח: **טחורה –** לפי שאי אפשר ליגע באפרוח שבפנים (הגבלת טומאת שרץ): (אבל כאשר) ניקבה כל שהוא טמאה – ואף על פי שלא נגע. שהשומר (קליפת הביצה) מכניס ומוציא טומאה בדבר שאפשר ליגע: **[רש"ר הירש]** הצב הוא מבעלי החיים הדו-חיים כלומר חיים במים ומטילים ביצים ביבשה.
[רד"צ הופמן ויקרא פרק יא] הַצֵּב – תרגום השבעים ביוונית (באותיות אנגליות) KROKODEILOS XERSAIOS שתרגומו לעברית תנין יבש (מצוע לומר שהכוונה ליבשה), והוסיף בגרמנית LANDKROKODIL מין הלטאה. תרגומו לעברית תנין יבשה.
זה מקשר אל הנאמר (בר' א,כא) **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים** שהם כמו הצב חיים במים ומטילים ביצים ביבשה.

בראשית א,כא: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמִשָּׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם לַמִּינָהוּ וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לַמִּינָהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
(בר' א,כא) וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמִשָּׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסוק פזר תלישא-קטנה
• טט - אפשר כי תבנית הטעמים מלמדת כך: ארבע לימודי דרוש למקום אחר ואם צריך גם למקום הכתוב (מונח מונח מונח פזר), ואפשר כי כל הדרשות עניינן שיעורין, הציצין, מחיצין (שמ"ח). אחד מהעניינים שונה מהאחרים (ענין פסק). כגון **[פיוט ליל יום הכפורים ליום חמישי]** /כל הנבראים והנשכלים, / והמדעים בעשר כלולים: / ר' עיב"ץ מקשר לעשר ספירות
• לימוד אחד שלא למקומו ע"פ **[בבלי חולין כז,ב]** שיעור שחזית עוף סימן אחד, באופן הבא:
(בר' א,כא) וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמִשָּׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם לַמִּינָהוּ וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לַמִּינָהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
(בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ:
כי פסוק **(בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ –** פותח בדרגא, בתפקיד קישור להמשכת אפיון כלשהו מלפניה לאחריה ויוצר קשר בין **(בר' א,כא) וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה** ובין **(בר' א,כב) וְהָעוֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ.**
• לימוד אחר שלא למקומו ע"פ **[בבלי חולין כז,ב]** **(בר' א,כא) הַחַיָּה וְהַרְמִשָּׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ** סופי תיבות תור"ה, כמו ש-
[בבלי חולין כז,ב] אכן מקשר מ-**(ויקרא שמיני) ל- (בראשית א,כא).** תורת נפש החיה המותרת באכילה והאסורה באכילה ויקרא שמיני יא,ב: **דברו אל-בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל-הבהמה אשר על-הָאָרֶץ:**
ויקרא שמיני יא,מו: זאת תזרע הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים וכל-נפש השרצת על-הָאָרֶץ:
ויקרא שמיני יא,מז: להכביל בין הטמא ובין הטהור ובין הטהור וכל-נפש השרצת וכל-נפש השרצת על-הָאָרֶץ:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור רבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחר/בתשובע"פ.

לימוד אחר שלא למקומו ע"פ [בבלי שבת צ,א] משנה. המוציא קופת הרוכלין, אף על פי שיש בה מינין הרבה - אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה - פחות מכגורגרת. רבי יהודה בן בתירה אומר: חמשה, [בבלי שבת צ,ב] זרע קישואין - שנים, זרע דילועין - שנים, זרע פול המצרי - שנים, חגב חי טהור. - כל שהוא, מת - כגורגרת. צפורת כרמים, בין חיה בין מתה - כל שהוא, שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר: אף המוציא חגב חי טמא - כל שהוא, שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו.

(ברא, א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסק פור תלישא-קטנה שְׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ

ארבע לימודי דרוש למקום אחר ואם צריך גם למקום הכתוב (מונח מונח מונח פזר), אפשר כי אחת מהדרשות למקום אחר היא שיעור הוצאה של (ברא, א,כא) כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ הכולל במשנה חגב חי טהור. - כל שהוא, מת - כגורגרת. צפורת כרמים, בין חיה בין מתה - כל שהוא, שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר: אף המוציא חגב חי טמא - כל שהוא, שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו.

אפשר כי לימוד אחד שלא למקומו ע"פ [בבלי נדה כב,ב] לומד בענין המפלת כמין בהמה וכו' צריך שיעור שראשו כאדם כדי שתמא אבל ראשו שלא כאדם לא מטמאה

[בבלי נדה כב,ב] ... המפלת כמין בהמה [וכו']. אמר רב יהודה אמר שמואל: מ"ט דר' מאיר - הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם. אלא מעתה, המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, שנאמר (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים! אמרי: דנין יצירה מיצירה, ואין דנין בריאה מיצירה. מאי נפקא מינה? הא תנא דבי רבי ישמעאל: (ויקרא יד) ושב הכהן (ויקרא יד) ובא הכהן - זו היא שיבה זו היא ביאה! ועוד: נגמר בריאה מבריאה, דכתיב (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ! אמרי: (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַגּוֹפִיָּה, (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַאֲפֻרַי, ודנין יצירה מיצירה. אדרבה: (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַגּוֹפִיָּה, (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַאֲפֻרַי, ודנין בריאה מבריאה! אלא: ויצא - מופנה משני צדדין (ט - (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה, מופנה גבי בהמה; (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא גַבִּי יָצֵר - מופנה מופנה אמר שניניו אינו מופנה. מאי מופנה גבי בהמה? אילימא מדכתיב, (ברא, א,כח) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַטַּת הָאָרֶץ וְכַתִּיב (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה - גבי תנין נמי אפנויי מופנה, דכתיב (ברא, א,כח) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַטַּת הָאֲדָמָה, וְכַתִּיב (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים! רמש דכתיב התם - דיבשה הוא. ומאי נפקא מינה בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל: כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר - אין למדין הימנה; מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. ורבי ישמעאל, מאי איכא בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה דהיכא דאיכא מופנה מצד אחד ומופנה משני צדדין, שבקינן מופנה מצד אחד [בבלי נדה כג,א] וילפינן מופנה משני צדדין; ולהכי אפניה רחמנא לבהמה משני צדדין, כי היכי דלא נגמר מן מופנה מצד אחד.

רב אחא בריה דרבא תנאי לה משמיה דרבי אלעזר לקולא: כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר - למדין ומשיבין; מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. ומאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל עיקר? נ"מ היכא דמשכחת לה מופנה מצד אחד ושאינה מופנה כל עיקר, ולא להא אית ליה פירכא, ולא להא אית ליה פירכא - שבקינן שאינה מופנה כל עיקר, וגמרינן ממופנה מצד אחד. והכא מאי פירכא איכא? משום דאיכא למיפרך: מה לאדם - שכן מטמא מחיים.

בראשית א,כה: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַטַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל-רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
בראשית א,כז: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:
בראשית ב,ז: וַיִּבְרָא ה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֶפְרָיִם מִן-הָאֲדָמָה וַיַּפֵּחַ בָּאָפִיּוֹ נִשְׁמַת טָהוֹם וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:
בראשית ב,ט: וַיִּבְרָא ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְרָא אֶל-הָאָדָם לְרֵאשִׁית מֵה-יִקְרָא לוֹ וְכָל-אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

בסכום: (ברא, א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסק פור תלישא-קטנה, כל מונח כעין פזר. תפקיד אחד מהפזר ללמד על איך לומדים בגזרה שוה לכל התורה כולה.

מהדיון ב-[בבלי נדה כב,ב] למדים שבפסוק (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים מלת וַיִּבְרָא גבי תנינים אינו מופנה ואילו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא גבי אדם מופנה, לכן מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; ואילו אם לומדים (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה, שבניהם פנויים אז לומדים ולא מושיבין. אז לרבי ישמעאל מה ההבדל?

המסקנה אפשר כי פזר אחד בא ללמד על דרך הלימוד בגזרה שוה לכל התורה כולה שג"ש מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. שזה לא כמו הפסוק הזה.

ואם יש מופנה מצד אחד (כמו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא) וגם מופנה משני צדדים (כמו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא), נלמד את המופנה משני צדדים ולא את המופנה מצד אחד.

והכא (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים) מאי פירכא איכא (מה משיבין לדעת רבנן שבמופנה מצד אחד למדין ומשיבין)? משום דאיכא למיפרך: מה לאדם - שכן מטמא מחיים (לעומת בהמה ויצור מים שאינם מקבלים טומאה מחיים).

הגדרת לימוד גזרה שוה בדרך השלילה: לרבי ישמעאל מופנה מצד אחד נדחה מפני מופנה משני צדדים. לרבנן מופנה מצד אחד נדחה כאשר יש פירכא. פסוק (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים) הוא הצד שאינו מופנה והוא מלמד את הנ"ל.

אפשר כי לימוד אחד שלא למקומו ע"פ [בבלי שבת קז,ב] (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא אֶתְּם אֱלֹהִים – דרגא תביר טפחא, בתפקיד ששעל כל פרט חל אותו ענין כאן ברכת פריה ורבייה של כל נפש חיה בתוך מינה בלבד.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותי האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח = רבוי; מהפך פשטא = מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא = מצרף; תכר = מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום: דרנא תכר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תכר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תכר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.**

בראשית א, כא – כה:

[כא] וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתְּנִינִים הַגְּדֹלִים

וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם לְמִינֵיהֶם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

[כב] וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַיָּם בְּפִימֵיהֶם וְהִתְרַבּוּ בְּאָרֶץ:

[כג] וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: פ

[כד] וַיִּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ כַּמִּינָה בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַי-הָאָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי-כֵן:

[כה] וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל-רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

[כא] וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסק פזר תלישא-קטנה, קרא עוסק ביום החמישי ומצאנו בשיר היחוד

ליום החמישי את השבחים הבאים לקב"ה שהוא בלתי בעל גבול, שמהם נלמד על השיעורים המגבילים את כלל הבריאה

שיר היחוד ליום חמישי, המחזור המפורש, יום הכפורים, נוסח ספרד, הרב יעקב וינגרטן, התשמ"ז ע' ריא

"לא מוצאים לו מראה וצבע, / ולא כל טבע אשר שש ושבע",

פירוש: לא מוצאים לה' לא דמות ולא צבע/ גם לא כל עניני טבע שהם ששה אופני תנועה (תנועה) ושבע הגדרות כמות, כמבואר בהמשך ע' ריג, והגריעב"ץ פירש על שש קצות העולם ושבע כוכבי לכת, שמהם נמשך כל טבע הנבראים התחתונים.

...מלשערהו ומלהגבילהו, ומלתארהו ומלפרסמהו:

פירוש: (אי אפשר) ולתת לה' שיעור ומלהגביל מידתו/ לא לתאר ולדמיין אותו ולא לפרסם אותו.

ע' ריב ריג כל הנראים והנשכלים, / והמדעים בעשר כלולים: /

ושבע פמיות וששת נדות, / ושלש גזרות ועתות ומדות: /

פירוש: כל הדברים הנראים בעין והנלמדים ומובנים ע"י השכל וכל המדעים, נכללים בעשרה סוגים, ובשבעה מיני כמות, ובששה אופני נדנדוד (תנועה), בשלושה אופני לשון, בשלושה זמנים, בשלוש מידות (טט - מימדים)

הערות 10 - 15 המבוססות על ספר "אמונות ודעות" לרבי סעדיה גאון, חובות הלבבות, סידור סולם בית אל לר' יעקב מעמדין,

פירוש רב טביומי לשיר היחוד

הערה 10: כל הנראים ... בעשר כלולים - כתב בפירוש "כל בור" כי רוב המון העם לא יכולים להבין את אמיתות הענין, כי הוא זקוק להרבה זמן לימוד. והגאון רבי סעדיה גאון, בספרו "אמונות ודעות" פירטם (מובא בסידור עבודת ישראל). והגאון ר' יעקב עמדין בהקדמתו לסידורו ב"סולם בית אל" (מאמר ג') ביארם, ואף קישר אותם לעשר ספירות יעו"ד. וכתב בספר חובות הלבבות (שער היחוד פ"ז): "ויכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה, והם: עצם, וכמה, ואיך, ומצטרף, ואנה, ומתי, ומצב, וקנין, ופועל, ונפעל". וביארם בפירוש "מרפא לנפש", כי כל הדברים הנמצאים בעולם יש בהם עצם ומקרה. העצם הוא מהות הדבר שלא ישתנה לעולם. והמקרה - הם המקרים אשר יקרו את החפץ ונחלק לתשעה חלקים.

(א) כמה - כמותו, ארוך הוא או קצר, גבוה או נמוך. (טט - לדוגמא בשעירים של יוה"כ קומה)

(ב) איך - איך הוא, לבן או שחור וכדומה. (טט - בשעירים מראה)

(ג) מצטרף - יחס של דבר זה לאחר, כגון הוא אב לבנו ואדון לעבדו. (טט - בשעירים דמים-קנין)

(ד) אנה - איפה הוא נמצא החפץ.

(ה) מתי - באיזה יום ובאיזה שנה נולד וכדומה (טט - ד) וה) מיקום בחלל ובזמן)

(ו) מצב - מה מצבו עומד יושב או שוכב (טט - בזמן מסוים, מנקודת היבט מסוימת עליו, מצב ממצביו האפשריים)

(ז) קנין - דבר זה הוא קנינו וממונו של פלוני. (טט - סוג של יחס)

(ח) פועל - עושה שנוי בחפץ, כגון שמהעץ נעשה כסא א"כ האומן הוא שעושה החפץ. וכן כל דבר הפועל שנוי בחפץ זולתו.

(ט) נפעל - הוא החפץ שחל בו השנוי, כגון שנהיה משחור לבן וכד'.

אלו הם הדברים המקריים ששייך שיקרו ל"עצם"-לחפץ, ובהשם יתברך, אין דבר אחד מכל אלו, שהרי לא יחול בו כל מקרה וכל שנוי וכנ"ל.

ב- מסכת אבות פ"ה מ"א תפארת ישראל - יכין ... וכן כל הנמצאים שבעולם כלולים ב' לשונות, (א) העצם, (ב) הכמה, (ג)

האיכות, (ד) הצירוף, (ה) האנה, (ו) המתי, (ז) ההנחה, (ח) הקנין, (ט) הפועל, (י) הנפעל.

טט - השי"ת גם אינו עצם, ראב"ע מכנה שם השם שם עצם והוא מקור לכל העצמים ושמותיהם ובתניא כתב כי שם השם אינו השם רק

אופן התיחסות אל הבורא.

הערה 11: ושבע פמיות ... מוזכרים הם ע"י רבי סעדיה גאון בספרו "אמונות ודעות" (מאמר ב פ"ב) והגריעב"ץ ביאר שהם ההבדלים בעצם הדבר: (א) עצם המלאכים, (ב) עצם השמים וצבאם, (ג) דה) (ו) עצמי ד' היסודות אש, רוח, מים, עפר כל אחד לבדו, (ז) עצם המורכב מכל אלו, וכן ביאר בהערות לרס"ג שם.

הערה 12: וששת נדות – ששה אופני תנועה: (א) תנודה. (ב) עמידה. (ג) הצטמקות. (ד) צמיחה. (ה) התהוות. (ו) כליזן (פירוש רב טביומי לשיר היחוד).

הערה 13: ושלש גזרות – אופני לשון, שכל הדברים נמצאים תחת אחד ההגדרות דלהלן. (א) שהדבר יכול להיות. (ב) לא יכול להיות.

(ג) אפשר שיהיה ואפשר שלא יהיה. והבורא ית"ש אינו נכלל בכל אלו. (פירוש ר"ט).

הערה 14: ושלש עתות – שלשה זמנים: (א) עבר. (ב) הווה. (ג) עתיד (הגריעב"ץ)

הערה 15: ושלש מדות – (א) גובה. (ב) אורך. (ג) רוחב.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור רבבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו- סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בהצ' פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

1.15 בראשית א,א (התשפ"ה) (המשך להתשפ"ד)

בראשית א,כא: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתִּימִן וְהַיָּם הַגְּדֹלִים

וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

ישעיה כז א: בְּיָוֶם הַהוּא יִפְקֹד ה' בְּסָרְפוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדֹלָה וְהַסְּתָקָה עַל לִוְיָטָן נֶחֱשׁ בְּרֶם וְעַל לִוְיָטָן נֶחֱשׁ עֲמֵלְתָן וְהָרַג אֶת-הַסַּמִּיץ אֲשֶׁר בָּיָם:

[רש"י] (בר' א,כא) הַתִּימִן - דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה **(ב"ב ע"ב, טז: ע"פ (ישע' כזא), בְּיָוֶם הַהוּא יִפְקֹד יְדוֹד בְּסָרְפוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדֹלָה וְהַסְּתָקָה עַל לִוְיָטָן נֶחֱשׁ בְּרֶם וְעַל לִוְיָטָן נֶחֱשׁ עֲמֵלְתָן וְהָרַג אֶת-הַסַּמִּיץ אֲשֶׁר בָּיָם: 0)**: הוא לוחץ וכן זוגו שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה, ולקח הנקיבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירכו לא יתקיים העולם בפניהם. **נֶפֶשׁ הַחַיָּה** נפש שיש בה חיות. **[רד"ק] (בר' א,כא) נֶפֶשׁ הַחַיָּה** - כי בה יתנועע הנע. ומה שהוציאה הארץ ביום השלישי, אין לו נפש חיה אלא נפש הצומחת; לפיכך אמר **נֶפֶשׁ הַחַיָּה**, כי בה יתנועע כל נע. ופירוש שרץ נפש חיה - דבר נע בנפש חיה שתהיה בו.

(בר' א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתִּימִן וְהַיָּם הַגְּדֹלִים - לא נאמר בפרשה זו ויהי כן, ואמר **וַיִּבְרָא** - לפי שהמים לא היה בהן כח טבעי חזק להוציא נֶפֶשׁ הַחַיָּה מבלתי עזר אלהי, ומלבד הטבע שנתן בהם, ומשניהם נעשו היצורים בהם; לפיכך אמר **וַיִּבְרָא**, ואמר **אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם**;

[מלבי"ם] (בר' א,כא) וַיִּבְרָא - יש מאין נפש החיונית, ובבריאת האדם **(בר' א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ - [מלבי"ם] יש מאין נפש האלקית**

[אור החיים] (בר' א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים וגו', פירוש הוסיף ה' כח בבי' פרטי הבריאה שנבראו מן המים, ומה שחזר לומר **(בר' א,כא) וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וגו'**, ולא הספיקו המים להוציאם (ט: לא היה בכוחם), מה שלא מצינו שעשתה האדמה בהוצאת הדשאים והעשבים שהספיקה אמרת ה' לה, דע כי אין המצמיח ולא הבורא בורא יותר ממה שיש בכח תולדתו כי איך יתן אדם מה שאין בו, והנה **הַמִּים והעפר הם מחוסרי רוח החיונית ומנין להם רוח לתת בברואיהם**, והגם כי הארץ והמים יש בהם חיונית דק עד מאוד הגם שיתנו ממנו לא יתנו יותר ממה שבהם, וזה לא יספיק לדגים ולעופות, אשר על כן לא הספיק כחם **והוצרך ה' לברוא להם רוח החיונית והוא אומרו (בר' א,כא) וַיִּבְרָא וגו' וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וגו'**:

והגם שבצוותו למים אמר **(בר' א,ט) וַיִּשְׂרְצוּ הַיָּם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה**, פירושו שרץ שתהיה בו הכנה לקבל נפש חיה, כי יש לך לדעת כי החיוני ירצה הכנה והיא אמצעי בינו לבין החומר וזה ישנו בכח המים לעשותו כמו שאמרנו שיש בכחם כח רוחני דק, ובתנינים הגדולים עשה ה' **שינוי בבריאתם כמו שאמרנו ולא אמר בדרך כלל ויברא נפש התנינים ואת כל נפש וגו'** בזה גילה הכתוב כי משונים הם מכל מה שבים, **שמלבד שהוליד בהם נפש גם בכח בריאתם עצמה ברא ה' בהם כח נוסף אשר אין כח בים לעשותו כמו שאמרנו**, וזה הוא הרג המופלא לוחץ זה, וכבר דבריו מפורשים בדבריהם ז"ל **(ב"ב ע"ה)**, וטעם שלא אמר בבריאה זו ויהי כן, אין לו מקום כי לא יצטרך לומר ויהי כן אלא כשלא יזכר אלא אמרות ה' לבד תגיד התורה ויהי כן כי אמר ותהי, מה שאין כן כשאומר ויברא יש בכללו אמירה יש בכללו הויה:

(בר' א,כא) וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ - הסבר ע"פ **[אור החיים] מקף (א) כבורר בן "כל" מוחלט ובין "כל" חלקי (ב) בורר בן משמע נפש חיה שיש במים כח לעשותה**, נפש הברואים הנעים הקטנים (מוצע לומר שאלו החד-תאיים) **ובין נפש הברואים הרב-תאיים אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ**. אבל נפש התנינים הגדולים נבראה **בכח בריאתם עצמה ברא ה' בהם כח נוסף אשר אין כח בים לעשותו**.

(בר' א,כא) וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה | (פרט פרט פרט) **הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר** פרט – תרסא בתפקיד שיעור, עד כאן הוסבר בהתשפ"ד) **(בר' א,כא) שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם** – קדמא ואולא רמז ללמוד הכתוב ככעין כלל ופרט, המלים עשויות להיות חלק מהפרט, ועוד ארבעה פרטים או למודים אחריו, מרומזים בטעם רביע במלת **לְמִינֵיהֶם**

(בר' א,כא) וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת – טעם פסק רומז למידה י"א מל"ב מדות "סדור שנחלק". בקריאה עד הפסק פירושו שרץ שתהיה בו הכנה לקבל נפש חיה, וקבלת הנפש החיונית שאלו הברואים הנעים הקטנים ("כל" במקף וקמץ קטן במשמע חלקי) מוצע לומר שאלו ברואים חד-תאיים כגון וירוסים, מיקרובים - חיידקים. זה פרט אחד מארבעה הפרטים המרומזים ברביע במלת **לְמִינֵיהֶם** בקריאה ללא פסק **(בר' א,כא) וַיִּבְרָא כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת** - מוצע לומר שאלו ברואים רב-תאיים כל מה שמעבר לחד-תאיים, ע"פ **[אור החיים] אלו דגים עופות והתנינים הגדולים אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם** שלושה פרטים מארבעה הפרטים המרומזים ברביע במלת **לְמִינֵיהֶם**.

לְמִינֵיהֶם – רביע כארבע מינים החיים או מקורם במים **[מלבי"ם] (מל"א ה"ג) על חכמת שלמה ... (א) והמעופף (ב) והשוהה במים, (ג) והרמש שכולל האמפיביאן (דו-חיים חי במים ובארץ כמו צפרדע, תנין) ... טט (ד) בעלי ריאות החיים רק במים (כמו דולפין ולוויתן) פרפראות**

[תוספות בבלי עירובין כו-כז] (בר' א,כא) וּבְכָל-חַיָּה הַרְמֵשֶׁת - דרשהו זה הנחש, ואילו בפסוק **(בר' א,ט) שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה** – ר"ת נח"ש **(ר' אליהו שגב) [בבלי עירובין י"ב] – (שמות תרומה כו"ה) אָרְךָ הַחֲצֵר מֵאָה בְּאֵמָה וְרִחְבוֹ תְּמִשִּׁים בְּתִשְׁבִּים תְּנָא**: תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים. הסבר טעמי הכתוב **(בר' א,כא) אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַיָּם לְמִינֵיהֶם** – תרסא קדמא ואולא רביע דומים לטעמי **(שמות תרומה כו"ה) אָרְךָ הַחֲצֵר מֵאָה בְּאֵמָה** – תרסא מֵאָה בְּאֵמָה וְרִחְבוֹ תְּמִשִּׁים בְּתִשְׁבִּים - רביע

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור"ל) כי מצוות [אמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; מצות ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; פשטא = מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרגא = מדרג; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי תאר רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, בצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

בראשית א,כב: וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ:
[מדרש אגדה (בובר)] (בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ. ולמה לא בירך הקדוש ברוך הוא את הבריות אלא עד יום ה', לפי שהדגים והעופות לוקח אדם מהם ואוכלם, וגם אוכלים זה את זה, לכך ברכם שלא יהא האדם חסר מהם, ולפי שברכם ביום ה', לכך התקינו שבתולה תנשא ביום רביעי, ליל חמישי, כדי שיזדווגו זה עם זה ויפרו וירבו: (בר' א,כב) וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ. לפי שהדגים נבראו מן המים לכך תולדותם במים, אבל העופות שנבראו מן הרקק **בָּאָרֶץ:**

[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ. מה ת"ל לֵאמֹר, מלמד שבתחלת בריאת העולם היה הקדוש ברוך הוא מברך עולמו מיכן ניתנה ברכה לצדיקים לברך עולמו, וכן הוא אומר (בר' לך יב,ג) וְהָיָה בְרָכָה: (בר' א,כב) וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ. מיכן אתה אומר העופות מן הרקק נבראו:

[מדרש הגדול] (בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ. גזר עליהן הקדוש ברוך הוא לפרות ולרבות ונתיחדו זה עם זה (כל מין במינו בלבד) ופרו ורבו. הדגים פריץ ורביץ במים והעופות פרים ורבים בארץ. שנאמר וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ. תנו רבנן דג טמא משריץ, דג טהור מטיל ביצים. תנא (למוד אחר) תרויהו (שני מיני הדגים הטהור והטמא) מטילי ביצים נינהו, דג טהור משריץ מבחוץ. דג טמא משריץ מבפנים. הדלפיניץ פריץ ורביץ כבני אדם (משריץ מבפנים). מאי דלפיניץ, אמר רב יהודה בני ימא. תנא כל המוליד מניק (שהגולד יונק מאמו) וכל המטיל ביצים מקליט. חוץ מעטלף. שאע"פ שמטיל ביצים מניק. כל שזכורתו מבחוץ מוליד, מבפנים מטיל ביצים.

(בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים – דרגא תבר טפחא, לפי המשך הכתוב של מצוות עשה **פְּרוּ וּרְבוּ** לבעלי החיים המימיים או שמקורם במים מוצע לומר כי טעם תבר לא בא למעט, אלא תבנית הטעמים דרגא תבר טפחא, מלמדת על קבוצת פרטים שעל כל אחד מהם חל הענין או ההלכה. כאן ההלכה מתבררת (א) ממלת **לֵאמֹר** – דרוש נוטריקון לאו אמור, לאו הבא מכלל עשה בכתוב **פְּרוּ וּרְבוּ** וגו'. (ב) מטעם **לֵאמֹר** – אתנח מגביל. המלה והטעם מלמדים שנצטוו על **פְּרוּ וּרְבוּ** כל מין במינו בלבד. ואכן בעלי החיים המימיים לא השחיתו דרכם בניגוד לבעלי החיים שעל הארץ כמעיד הכתוב (בר' נח ו,יב) **וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים אֶת-הָאָרֶץ וְהָיָה נִשְׁתַּחֲוֶה לְיְיָ** – **הַשָּׁמַיִת כָּל-בְּשָׂר אֶת-דָּרְכָן עַל-הָאָרֶץ: ס**

(בר' א,כב) וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם – מקף כבורר בין מים עומדים ובין מים מושכים – נעים כמו מי הימים (ומי הנחלים)
(בר' א,כב) וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים – מהפ' פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מלמד על שני למודים, מהפ' פשטא מלמד שלפחות אחד מהלמודים יוצא מהפשט. אפשר שהפשט הוא [מדרש אגדה (בובר)] (בר' א,כב) לפי שהדגים והעופות לוקח אדם מהם ואוכלם, וגם אוכלים זה את זה, לכך ברכם שלא יהא האדם חסר מהם,

אפשר שהיוצא מהפשט מכוון ל- (וי' שמ' יא,ט-יב) **אֶת-זֶה תֵּאָכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּיַּם כָּל אֲשֶׁר-לֹו סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיַּמִּים וּבְנֵחָלִים אֲתֵם תֵּאָכְלוּ:** ונברר בעזרת [מלב"ם ויקרא פרשת שמני אות עז] ... לכן כתב (וי' שמ' יא,ט) **מִכָּל אֲשֶׁר בַּיַּמִּים כָּל אֲשֶׁר-לֹו סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיַּמִּים וּבְנֵחָלִים,** שהגם שמה שכתב במים בימים הוא כלל ופרט (הלמוד במדת כלל ופרט מרומז בתבנית הטעמים קדמא ואולא בכתוב **סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת**). ועקר הוא הפרט. שמפרש במים באיזה מים. **בַּיַּמִּים וּבְנֵחָלִים**. (טט: ומדגים זאת בכתוב אחר) כמו מן הבהמה. מן הבקר ומן הצאן, (בחזרה לעניינינו) בכל זאת, כיון דכתיב במים שני פעמים אאל"פ (א' אפשר לפרש) כן. כי במים הא' (הראשון) הוא הכלל. ולמה בא הכלל שנית. ועל כן פירושו במים הדומים לימים ונחלים. (וז"ש בגמ' שם דתרי כללי דסמיכי להדדי הטל פרט ביניהם ודינם בכלל ופרט וכלל). ואם כן שם ימים ונחלים לא בא בדוקא רק לדוגמא.

אם היה נאמר "ומלאו את-המים" בלי "ימים" אז גם דגים הגדלים במים עומדים היו מתאימים לאכילת ישראל. אפשר שכאן מרומז מה שמבורר בפרשת שמני ופרשת ראה (דב' יד,ט) שרץ המים במים עומדים הגם שהם ללא סנפיר וקשקשת טהורים לאכילה.

[שו"ע י"ד הל' בהמה וחיה טהורה פד:א] [א' = כבלי חולין טו,ב] מפנה ל'רמב"ם מאכלות אסורות פ"א,הכ"ד; פ"ב,ה"י[ח]]
[א' = דרכי תשובה שו"ע י"ד פד:א] <רצעים > [א:א] <הגדלים א א א א > [ג' <במים א' > { שבכלים ב ב > ב } <ד' ושכבורות, שיחין ה' > ומערות א] ו' <ואינם נובעים, > ז' <מותרים > א' <אעפ"י שאין להם סנפיר וקשקשת. > ג [ב] ח' <לפיכך ג' ט' > שוחה י' <ושותה מהם, > <ב' יא' > ואינו חושש לשרצים שבהם יב' <אם יזדמנו לתוך ב' > פיו.

[שם פד:ב] (שרץ המים) ז' הגדלים במים שבחריצין ונעיצים, (פירוש: כו' <חריצים, ארוכים וקצרים. נעיצים, רחבים כגון אותן שעושים לביברי דגים, רש"י), שהם מושכים [ב] כז' <ואינם נובעים, > (ג') { א } ח ז' <א > כח' <יש ר' > כט' <ל' אוסרים > (ד') ויש מתירים.

אבל דגים לאכילת ישראל (בנוסף על היותם בעלי סנפיר וקשקשת) התורה ממליצה שיהיו ממינים הגדלים במים מושכים-נעים, כי במים עומדים יש רכז של שרצים ותולעים הנדבקים וחוזרים לת"ו הדגים והם אסורים לישראל, הדגים עשויים להיות לא בריאים ועל ישראל יש מצוות (דב' וא' ד,טו) **וּנְשַׁמְרֶתֶם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם.**

(בר' א,כב) וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ: (בר' א,כב) וְהֵעֹף – טפחא ללא מרכא לפניה בתפקיד שנוי, [מדרש אגדה (בובר)] אבל העופות שנבראו מן הרקק (מתערבת מים ועפר) **יִרְבֶּה בָאָרֶץ** אחרי שנבראו מן הרקק, העופות חיים, פרים ורבים בארץ, דומים לדגים ולדו-חיים שמטילים ביצים. אבל אין היותם ופרייתם קשורים למים (זה הגבלה עליהם). יש מיני עופות הצדים דגים, יש החיים משרצי מים.

(בר' א,כב) וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ – מרכא מרבה סלוק מגביל, בסה"כ רבוי הגבלות (על כמותם בבריאה) אפשר כ- [מדרש אגדה (בובר)] לפי שהדגים והעופות לוקח אדם מהם ואוכלם, וגם אוכלים זה את זה. מוצע לומר שפה מרומז שורש ההגבלה של העופות המתורים לאכילה לישראל. (בר' א,כב) **יִרְבֶּה בָאָרֶץ** – נוטריקון ר'שום ב'מסורת י'אכל.

[ריקאנטי] (בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וגו'. לשון ברכה הוא מלשון בריכת מים, ורוצה לומר המשכת המקור מלמעלה למטה. ובסוד התפילות ארמוז די למבינים בגזירת האל. ולפירוש הראשון שפירש הפסוק על המלאכים, ברכתם היא שמשפיע לכל אחד כחו מן הכחות עליונות, כדי שיוכלו לפעול פעולתם הן לרחמים הן לדין. ולפירוש השני יהיה ברכתם מן המקור עליון, ובדעת חדרים ימלאו וגו'. (בר' א,כב) וְהֵעֹף יִרְבֶּה בָאָרֶץ לפירוש הראשון רמז כי הויית המלאכים היא מן הארץ העליונה, כי משם אצילותה, ועל כן ברוב המקומות שכתב בהם ראית המלאך יש בו ענין שרומז לדין, כענין לבת אש [שמות ג, ב], וחרבו שלופה בידו [במדבר כב, כג], וכיוצא בהן. ולפירוש השני ירמוז לכחות הנאצלות בארץ, שנאמר [קהלת א, ז] כל הנחלים הולכים אל הים: (בר' א,כב) **יִרְבֶּה בָאָרֶץ** – מרכא מרבה סלוק מגביל, בסה"כ רבוי הגבלות בהסבר בפנימיות התורה המלאכים מוגבלים לא להתגלות לבני אדם.